

Univerzita Pardubice
Fakulta zdravotnických studií

Životní příběhy osob žijících na ulici

Markéta Volfová

Bakalářská práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta zdravotnických studií
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Markéta Volfová**
Osobní číslo: **Z15294**
Studijní program: **B5350 Zdravotně sociální péče**
Studijní obor: **Zdravotně-sociální pracovník**
Název tématu: **Životní příběhy osob žijících na ulici**
Zadávající katedra: **Katedra porodní asistence a zdravotně sociální práce**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Studium literatury, sběr informací a popis současného stavu řešené problematiky.
2. Stanovení cílů a metodiky práce.
3. Příprava a realizace výzkumného šetření dle stanovené metodiky.
4. Analýza a interpretace získaných dat.
5. Zhodnocení výsledků práce.

Rozsah grafických prací: dle doporučení vedoucího

Rozsah pracovní zprávy: 35 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

1. MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.
2. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
3. PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. V Praze: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
4. ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Marina LUPTÁKOVÁ a Bedřiška KOPOLDOVÁ, ed. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie: závěrečná zpráva*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. ISBN 978-80-7338-069-4.
5. VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Zdeněk Čermák

Katedra porodní asistence a zdravotně sociální práce

Datum zadání bakalářské práce: 1. prosince 2016

Termín odevzdání bakalářské práce: 7. května 2018

prof. MUDr. Josef Fusek, DrSc.
děkan

L.S.

Mgr. Markéta Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 6. února 2018

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 4. 5. 2018

Markéta Volfová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu PhDr. Zdeňkovi Čermákovi za cenné rady, připomínky a za odborné vedení a pomoc při psaní bakalářské práce.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá příběhy lidí žijících na ulici. Teoretická část se věnuje poznatkům o fenoménu bezdomovectví. Zabývá se historií, popisuje formy a příčiny bezdomovectví. Zaměřuje se na způsob života a popisuje specifické znaky bezdomovectví. Představuje organizace a sociální služby, které jsou určeny pro pomoc lidem bez domova. V závěru se věnuje reintegraci. V průzkumné části je pomocí kvalitativního průzkumu zjišťováno, zda se v osobní historii osob bez přístřeší nacházejí společné znaky a jakou mají tyto osoby perspektivu reintegrace.

KLÍČOVÁ SLOVA

bezdomovec, bezdomovectví, sociální problém, sociální služby, životní příběh

TITLE

Life stories of people living on the street

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with the various stories of homelesses. The theoretical part examines the findings which are bound to the homelessness phenomenon. Besides that, this part is concerned with history, describing both forms and possible causes of the homelessness. The bachelor thesis also focuses on the lifestyle and specific features of the state of being without home. There are introduced several organizations and social services which aim at helping these people. At the end, the bachelor thesis deals with the process of reintegration. The research part examines if there are any common attributes among, homeless people and what an outlook of reintegration look like. A qualitative research has been used as a basis for this examination.

KEYWORDS

homeless, homelessness, social problem, social services, life story

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	9
ÚVOD	10
CÍL PRÁCE	11
I. TEORETICKÁ ČÁST	12
1 HISTORIE	12
2 BEZDOMOVECTVÍ	14
2.1 Formy bezdomovectví	15
2.1.1 Zjevní bezdomovci	15
2.1.2 Skrytí bezdomovci	15
2.1.3 Potencionální bezdomovci	15
2.2 Typologie ETHOS	16
2.3 Příčiny bezdomovectví	17
2.3.1 Objektivní faktory	17
2.3.2 Subjektivní faktory	17
2.4 Rizikové faktory	18
2.5 Specifické znaky bezdomovectví	19
2.5.1 Vzhled	19
2.5.2 Bydlení	19
2.5.3 Zdroj obživy	20
3 DOSTUPNOST ZDRAVOTNÍ PÉČE	21
4 FORMY POMOCI OSOBÁM BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	22
4.1 Dávky sociální pomoci	22
4.2 Organizace pomáhající bezdomovcům	23
4.3 Sociální služby pro osoby bez přístřeší	24
4.3.1 Služby sociální prevence pro osoby bez přístřeší	24
4.4 Důvody nevyhledání pomoci	27
5 REINTEGRACE OSOB BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	28

5.1	Psychosociální bariéry reintegrace	28
5.1.1	Rozpad rodiny	28
5.1.2	Nezaměstnanost	29
5.1.3	Závislosti.....	29
5.1.4	Psychické potíže	30
II.	PRŮZKUMNÁ ČÁST	31
	Cíl průzkumu.....	31
6	METODIKA PRŮZKUMU.....	31
6.1	Metody průzkumu.....	31
6.2	Průzkumný soubor	31
6.3	Sběr dat	32
6.4	Analýza dat	32
6.5	Etické otázky průzkumu	32
7	ROZHOVORY	33
7.1	Rozhovor č. 1	33
7.2	Rozhovor č. 2.....	36
7.3	Rozhovor č. 3.....	40
7.4	Rozhovor č. 4.....	43
7.5	Rozhovor č. 5.....	46
8	SHRNUTÍ.....	49
8.1	Rodina a vztahy	49
8.2	Přístup k řešení situace	50
9	DISKUZE	52
10	ZÁVĚR	56
11	ZDROJE.....	58
12	SEZNAM PŘÍLOH.....	61

SEZNAM ZKRATEK

ETHOS European Typology of Homelessness and Housing Exclusion

FANTASTA European Federation of national organizations working with the homeless

ÚVOD

Jako téma mé bakalářské práce jsem si zvolila „Životní příběhy osob žijících na ulici“. Toto téma mě zajímá z pohledu osob bez domova, jak ony samy nahlízejí na svůj život a na situaci, ve které se nyní nacházejí.

Před rokem 1989 bylo bezdomovectví v České republice uměle zneviditelnováno, osoby bez domova jakoby vůbec neexistovaly. Znovu se tento fenomén objevil až po roce 1989 v souvislosti s velkými politickými a sociálními změnami. V dnešní době přibývá stále více lidí bez domova a je to jeden z velkých sociálních problémů. Čím dál více osob patří k sociálně vyloučeným. Sociální vyloučení nemá jeden rozměr, vždy se jedná o souhrn několika faktorů. Lidé, kteří jsou sociálně vyloučení, nemají dostatečný přístup ke zdrojům, které společnost nabízí. Jedná se především o trh práce, vzdělávání, bydlení a péči o zdraví. Nemožnost dosáhnout těchto zdrojů v sobě nese riziko vzniku sociálních, zdravotních, pracovních nebo materiálních deprivací. Dodnes je v České republice povědomost o bezdomovectví pořád na velmi nízké úrovni. Veřejnost vidí pouze vnější znaky bezdomovectví, které vnímá jako ohrožující faktory, zdroje nemocí a kriminálních činů.

Bakalářská práce se skládá ze dvou základních částí – teoretické a průzkumné. V teoretické části se zabývám popisem bezdomovectví - příčinami a charakteristikou bezdomovectví, dále jsem se zaměřila na pomoc osobám bez přístřeší a na možnosti reintegrace. Cílem teoretické části je přiblížit fenomén bezdomovectví.

Praktická část poodkrývá konkrétní problematiku týkající se lidí bez domova. V praktické části se věnuji rozhovorům s osobami žijícími na ulici. Pomocí rozhovorů se budu snažit zjistit příčiny vzniku bezdomovectví, jak osoby bez domova samy vnímají svou nynější situaci a zda chtějí svou situaci nějakým způsobem řešit. Hlavním cílem průzkumné části bude popsat životní styl vybraných osob bez přístřeší.

CÍL PRÁCE

Cíl teoretické části práce

- Shrnout a popsat teoretické poznatky, které se vztahují k fenoménu bezdomovectví.

Cíl průzkumné části práce

- Cílem je charakterizovat životní styl vybraných osob bez přístřeší.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE

První případ bezdomovectví, který známe, je popsán v biblickém příběhu Kaina. Kain byl potrestán vyhnanstvím za spáchání bratrovraždy. Znamení, které měl na čele, ho předurčovalo k tomu, že nebude nikde přijat (Bible, Gn 4,1- 16). Lidé věřili mýtu, že každý jedinec si zavínil vyloučení sám. Také věřili, že odlišnost či hendikep ukazuje na hříchy, které jedinec kdysi spáchal (Bible in Marek, Strnad, Hotovcová, 2012. s. 53).

Ve středověku byli izolováni nepřizpůsobiví jedinci na tzv. lodích bláznů. Na lodích byli lidé, kteří cestovali celé roky, ale žádný přístav je nepřijal kvůli jejich odlišnosti. V polovině 15. století počala ještě více klesat životní úroveň nejchudších vrstev obyvatelstva. Začínají se objevovat skupiny lidí, odmítající žít usedlým typem života. Tito lidé přestávají být spojeni s půdou svého pána (Rheinheimer, 2003 in Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 54). V této době společnost s tuláky zacházela nemilosrdně, běžné byly spontánní pogromy a vraždy. (Himl, 2007 in Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 54).

Bezdomovectví, tak jak ho známe nyní, se objevilo koncem 19. století v důsledku průmyslové revoluce. V důsledku rozvoje průmyslu docházelo k migraci obyvatelstva a tím i ke zvyšování výskytu zjevného bezdomovectví. Péči o osoby žijící na ulici přebíraly církevní řády a organizace. V Říšském obecném zákoně z roku 1862 se objevila první zmínka o tom, že se stát postará o lidi bez domova. Obec se musela postarat o občana, který žil na ulici. Z tohoto období vychází označení bezdomovec (Bruntálová, 2001 in Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 54).

Po roce 1948 byly charitativní organizace zrušeny, jelikož jejich existence připouštěla chudobu, kterou komunistický režim popíral. V té době bylo zaručeno právo na práci, ale také bylo nařízeno pracovat a zdržovat se v místě bydliště. Pokud občan nepracoval, byl potrestán za trestný čin příživnictví. Lidé s hendikepem byli umístováni v pečovatelském ústavu (Pěnkava, 2007 in Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 55). V první vlně bezdomovců na počátku devadesátých let 20. století se objevili lidé, kteří nikdy nepracovali a pracovat nechtěli a také lidé uměle zaměstnaní nebo propuštění ze stavebních firem, z vězení a psychiatrických ústavů (Bruntálová, 2001 in Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 55).

Po roce 2000 se bezdomovectví stalo předmětem politické agendy. V této době začala spolupracovat veřejná správa a neziskový sektor. Počet bezdomovců se zvýšil a věkový průměr se naopak snížil. Je těžké posoudit, kolik osob je bez domova, ale nejčastěji se odhady se pohybují kolem 100 000 osob (Barták, 2004 in Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 55-56).

2 BEZDOMOVECTVÍ

Pojmy jako bezdomovec a bezdomovectví se v České republice začaly používat až po změně politického režimu v roce 1989 (Průdková, Novotný 2008, s. 9). Doposud ovšem neexistuje žádná obecně platná definice, která by pojmenovala příčiny vzniku bezdomovectví, jeho možné důsledky a veškeré souvislosti. Nejvíce se s touto situací potýkají sociální pracovníci a politici, kteří tvoří rámec a podmínky pro realizaci opatření (Štěchová a kol., 2008 in Barták 2011, s. 30).

Dle zákona č. 108/2006 Sb. je používán pojem „osoba bez přístřeší.“ V sociální oblasti jsou bezdomovci řazeni do kategorie „občanů společensky nepřizpůsobivých.“ Toto označení člověka stigmatizuje a jsou mu připisovány negativní vlastnosti, což mu ztěžuje cestu zpět (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 21).

„Bezdomovec je člověk, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta domova nebo který je touto ztrátou ohrožen, žije na veřejných místech či v neadekvátních nebo nejistých bytových podmínkách (Vacínová, in Průdková, Novotný, 2008 s. 10).“

Vágnerová (2013, s. 9) definuje bezdomovectví jako: *„syndrom komplexního sociálního selhání, který se projevuje neschopností akceptovat a zvládat běžné společenské požadavky. Obvykle je spojen s mnoha dílčími problémy, které jsou podmíněny interakcí znevýhodňujících dispozic a nepříznivé životní zkušenosti, resp. kumulací subjektivně těžko zvládnutelných zátěží.“* Průdková a Novotný (2008, s. 9) definují bezdomovectví takto: *„Kromě ztráty bydlení je bezdomovectví spojeno se ztrátou domova a se sociálním vyloučením, s odsunutím na okraj majoritní společnosti.“*

Důsledkem těchto změn dochází k výrazné přeměně životního stylu. Sociální vyloučení se projevuje ztrátou práce, čím dojde k přerušení legálního přístupu k finančním prostředkům, dochází k přerušení vztahů s blízkými lidmi (Průdková, Novotný, 2008 in Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 9).

Bezdomovectví je komplexní fenomén, kterému laická, ale i odborná veřejnost stále málo rozumí. Laická veřejnost má bezdomovectví spojené s kriminalitou, alkoholismem a nedostatkem vůle a ochoty se svou situací něco dělat. Podle spousty studií je cesta k obnovení úspěšného života náročná. Těchto cílů je téměř nemožné dosáhnout, pokud se jedinec nesetká s podanou pomocnou rukou majoritní společnosti. Bezdomovectví není problémem pouze osob, kterých se bezprostředně týká, nýbrž problémem celé společnosti. Bezdomovectví se do

určité míry týká všech, jelikož neexistuje sociální status ani mechanismus, který by člověka před ztrátou domova ochránil. Jsou faktory, které mají rozhodující vliv na pravděpodobné riziko vzniku sociálního ohrožení, tyto faktory však nejsou jeho záruční garancí (Baláš, 2010, s. 8-10).

2.1 Formy bezdomovectví

Bezdomovectví lze rozdělit do tří základních skupin (Baláš, 2010, s. 23):

2.1.1 Zjevní bezdomovci

Jedinou skupinou bezdomovců, kterou lze nějakým způsobem monitorovat, je ta, která se otevřeně "hlásí" ke statutu člověka na ulici (Baláš, 2010, s. 23). Tvoří pouze malou podskupinu bezdomovců, jsou ovšem velice nápadní a u veřejnosti vzbuzují odpor či strach. Lze je poznat na první pohled podle jejich vzhledu, většinou u sebe mívají zavazadlo, ve kterém mají veškerý svůj majetek (Průdková, Novotný, 2008, s. 13-14). Zjevní bezdomovci nejčastěji žijí nejčastěji na ulicích, v parcích a na nádražích. Jako jediná skupina využívají sociální služby, především v zimních měsících (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 21).

2.1.2 Skrytí bezdomovci

Tato skupina je špatně sledovatelná, jelikož se tito lidé snaží tajit svůj životní styl a své problémy, často mění místo pobytu, nosí čisté oblečení a dbají o svůj vzhled. Většinou nevyhledávají pomoc sociálních služeb. Pouze v zimních měsících hledají ubytování v azylových domech, ale po krátké době zase odcházejí. Skrytí bezdomovci tvoří daleko početnější skupinu než bezdomovci zjevní, přesné počty ale známy nejsou (Průdková, Novotný, 2008, s. 14), (Haasová, 2010, s. 6).

2.1.3 Potencionální bezdomovci

Jde o osoby, které mají zaměstnání i byt, ale jejich bydlení je nejisté. Nejčastěji se jedná o přelidněné, zdravotně závadné byty, holobyty a podnájemy. Do této skupiny se řadí mladí lidé po propuštění z ústavní výchovy, osoby propuštěné z vězení nebo z psychiatrické léčebny. Také se může jednat o osamělé jedince, kteří nemají vlastní bydlení a přišli o práci, případně osoby v předdůchodovém věku. Hranice mezi těmito skupinami dělení nejsou pevné a jedinec se mezi nimi může pohybovat (Haasová, 2010, s. 6-7).

2.2 Typologie ETHOS

Následující typologie byla vytvořena organizací FEANTSA ve snaze lepšího porozumění problému bezdomovectví na národní i evropské úrovni. Hlavním cílem je zlepšení sběru a vyhodnocování dat. A tím přispět k efektivnějšímu rozhodování o strategiích k řešení bezdomovectví (Hradecký, 2007, s. 9). Typologie ETHOS rozděluje osoby bez domova do čtyř kategorií: bez střechy, bez bytu, život v nejistém bydlení, život v nevyhovujícím prostředí (Matoušek a kol. 2013, s. 338).

Bez střechy nad hlavou - jedná se o situace kdy jsou jedinci bez střechy nad hlavou jakéhokoliv typu, například přespávají na lavičkách. Může se jednat o oběti přírodních katastrof.

Bez bytu - toto označení zahrnuje i ty, kteří žijí na ubytovnách, azylových domech či využívají noclehárny.

Třetí skupinu tvoří lidé žijící v nejistých podmínkách, kdy přespávají u svých příbuzných, v přechodných podnájmech nebo jim ztráta bydlení hrozí.

Poslední jsou lidé, kteří žijí v neadekvátních podmínkách, například na přeplněných ubytovnách, které nesplňují základní standardy (Fitzpatrick 2004, s. 15-16).

Pro potřeby České republiky byla evropská typologie ETHOS dále zpracována a zahrnuje 13 operačních kategorií: „*osoby přežívající venku, v noclehárně, v ubytovnách pro bezdomovce, v pobytových zařízeních pro ženy, v ubytovnách pro imigranty, před opuštěním instituce, uživatelé dlouhodobější podpory, žijící v nejistém bydlení, osoby ohrožené vystěhováním osoby ohrožené domácím násilím, žijící v provizorních a neobvyklých stavbách, žijící v nevhodném bydlení, žijící v přelidněném bytě* (Hradecký 2007 in Haasová, 2010, s. 8-9).“

2.3 Příčiny bezdomovectví

Marek, Strnad, Hotovcová (2012, s. 19) dělí příčiny bezdomovectví do třech základních skupin:

Primární příčiny: Co bylo příčinou vzniku bezdomovectví?

Sekundární příčiny: Proč na ulici stále zůstávají?

Terciární příčiny: Důvody návratu na ulici?

Příčiny ztráty domova jsou děleny na objektivní (vnější) a subjektivní (vnitřní) faktory. Ztráta domova je pak výsledkem působení faktorů subjektivních i objektivních (Průdková, Novotný, 2008, s. 15). Jednotlivé faktory se vzájemně ovlivňují a mění, proto je nelze od sebe oddělovat (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 34).

2.3.1 Objektivní faktory

Objektivní faktory ovlivňuje celkové společenské klima, sociální politika daného státu a státní zákonodárství. Jedná se o faktory, které jedinec nemůže sám o sobě ovlivnit (Matoušek, Kolečková, Kodymová, 2010, s. 317).

2.3.2 Subjektivní faktory

Tyto faktory utvářejí celkovou situaci jedince, která je dána zejména jeho vlastní schopností sociální adaptace. Adaptace souvisí především s rodinným zázemím, celkovou osobností jedince a dosaženou úrovní vzdělání (Matoušek, Kolečková, Kodymová, 2010, s. 318). Mezi nejčastěji zmiňované příčiny patří: nezaměstnanost, vzdělání, problémy v sociálních vztazích, závislosti a zdravotní potíže (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 34).

Nejčastější příčiny bezdomovectví lze rozdělit do čtyř následujících kategorií:

Nadměrné užívání návykových látek: Jedná se o jedince, kteří postupem času kvůli neustále se zvyšujícím nákladům na alkohol či drogy nebyli schopni platit své účty. Důsledkem nadměrného užívání návykových látek se stali nespolehlivými, což vedlo ke ztrátě zaměstnání, ale i domova.

Neochota a neschopnost pracovat: Vychází z osobnosti člověka, nejčastěji se projevuje již v negativním vztahu ke škole. Tito jedinci jsou nezodpovědní, často se dostávají do problémů, které nejsou ochotni řešit. Spoléhají se na pomoc od rodiny, nejčastěji se dostanou na ulici proto, že s nimi rodina ztratí trpělivost.

Neochota pracovat spojená s poruchou chování: Osoby, které mají dluhy a finance si obstarávají nelegální cestou. Často se dostávají do problémů kvůli krádežím a násilné činnosti.

Poslední kategorií jsou mladí klienti s duševní poruchou. Těchto bezdomovců je nejméně (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 59-69).

2.4 Rizikové faktory

Rizikové faktory jsou takové situace nebo události, které mohou přispět ke vzniku bezdomovectví, obzvláště pokud se kombinuje několik faktorů navzájem (Randall a Brown in Fitzpatrick, 2004, s. 46). Nejčastějším faktorem spojujícím všechny bezdomce je chudoba. Dalším faktorem, který spojuje většinu bezdomovců, je nezaměstnanost. Pro zachycení dalších rizikových faktorů byla provedena řada výzkumů (viz. např. Anderson et al, 1993; Jones, 1993; Evans, 1996; Randall a Brown, 1996, 1999, in Fitzpatrick et al., 2004, str. 46).

- *„Sexuální a psychické zneužívání v dětství nebo dospívání;*
- *Rodinné spory a rozvraty;*
- *Pozadí péče místních autorit;*
- *Delikventní chování nebo zkušenost s vězením;*
- *Předchozí služba u armády;*
- *Nedostatek sociálně podpůrných sítí;*
- *Dluhy, nezaplacené nájemné nebo hypotéky;*
- *Neshody v sousedství;*
- *Zneužívání drog a alkoholu;*
- *Vyloučení ze školy a nedostatek kvalifikace;*
- *Problémy s duševním zdravím;*
- *Špatné psychické zdraví. “*

2.5 Specifické znaky bezdomovectví

2.5.1 Vzhled

Osoby, které žijí na ulici krátkou dobu, si uchovávají hygienické návyky, což jim pomáhá k pocitu hrdosti a oddělení se od subkultury ostatních bezdomovců. Hygiena a péče o sebe významně rozděluje lidi žijící na ulici na ty, co se snaží své bezdomovectví skrýt a na ty, co již rezignovali a o svůj vzhled se nestarají. Nejčastějším důvodem ztráty zájmu o sebe pečovat je závislost na alkoholu nebo duševní porucha. Zájem o hygienický servis mají především mladí lidé nebo osoby, které páchají kriminální činnost, neboť zanedbaná osoba by budila větší pozornost. Pro mladé bezdomovce je důležité značkové oblečení, které pro ně představuje psychologickou obranu. Oblečení nacházejí v popelnících, mladí bezdomovci oblečení často kradou nebo získávají na černém trhu. Důležité je, aby se oblečení dalo vrstvit a to především v zimě, kdy tyto osoby nemají přístup k teplejšímu oblečení. Součástí vzhledu často bývají igelitové tašky a batohy, ve kterých mají veškeré své věci (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 61-63).

2.5.2 Bydlení

Bezdomovectví je spojené především s nedostatkem soukromí, na které je kladen důraz zejména v noci. Tyto osoby pro spánek vyhledávají co nejbezpečnější místa, kde nehrozí tak velké riziko okradení. Lidé, kteří využívají k přespávání lavičky, dopravní prostředky nebo nádraží jsou ti, kteří jsou na počátku své bezdomovecké kariéry anebo ti, kteří již úplně rezignovali a bezpečnější místo ani nevyhledávají (Vágnerová, Csémy, Marek 2013, str. 85-86).

Sami bezdomovci se dělí na bezdomovce, kteří nemají stálé bydlení a na squattery, kteří obsadí opuštěnou budovu. Tímto způsobem života chtějí protestovat proti nedostatku bydlení.

Nestálé bydlení - typické bydlení pro nové bezdomovce, kdy se snaží přežít noc a nepřipouštějí si, že to může být dlouhodobý způsob jejich života. Jedná se o náročný způsob života, při němž dochází ke ztrátě soukromí, celý den jsou tyto lidé vystaveni pohledům kolemjdoucích, což má negativní dopad na jejich duševní zdraví a sebevědomí. Tyto problémy řeší alkoholem, který používají jako uspávací prostředek.

Stálé bydlení - i když se člověk ocitne na ulici, jeho potřeba domova nezaniká, chce mít pocit, že je někde doma. Lidé, kteří jsou spíše samotáři, vyhledávají úkryt v přírodě - stanují v lese, naopak společenší lidé si vybírají spíše squaty nebo zahrádkářské kolonie, kde žije větší

počet bezdomovců. Spojovacím prvkem bývá užívání určitého typu návykových látek (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 63-68).

2.5.3 Zdroj obživy

Obživu si bezdomovci zajišťují různými způsoby. Pomoc mohou poskytnout charitativní organizace jako je například Armáda spásy nebo Naděje. Další způsoby jsou žebrání, somrování, krádeže, odměna za sexuální služby nebo nalezení potřebných věcí v odpadcích (Vágnerová, Csémy, Marek 2013, s. 71). K somrování se nejčastěji uchylují mladí lidé a narkomani, kteří obchází a oslovují kolemjdoucí obvykle s vymyšlenou historkou a s požadavkem na drobné. Vyskytují se v okolí nádraží nebo u lékáren, kde žádají drobné na doplatek na léky. Historky jsou většinou zástěrka k získání peněz na nákup alkoholu a drog. Žebrání naopak využívají spíše starší bezdomovci nebo alkoholici. Žebráci mají nebo předstírají hendikep, aby vzbudili u kolemjdoucích lítost. Vyhledávají především historické části měst, kde se vyskytuje vysoké množství turistů, u metra a u stanic MHD, kde sedí na zemi s nataženou rukou nebo s čepicí či nádobou na peníze před sebou (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 72-73).

Dalším alternativním způsobem obživy je vybírání popelnic. Jedná se o stereotypní činnost, kdy každý bezdomovec má určitý svůj rajón, který každý den obchází. V menších městech spíše v noci nebo v brzkých ranních hodinách, kdy jsou kontejnery plné, naopak v centrech větších měst obchází bezdomovci popelnice po celý den. Potraviny shánějí v koších u stánků s rychlým občerstvením nebo v kontejnerech za supermarketů, kde zaměstnanci prodejen vyhazují zboží s prošlou záruční lhůtou. V kontejnerech nehledají pouze jídlo, ale také věci, které se dají zpeněžit nebo nějakým způsobem zužitkovat (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 71-76).

Mladí bezdomovci a narkomani se často uchylují ke krádežím v obchodech. Krádež chápou jako jediný možný prostředek proto, aby přežili, zdůrazňují fakt, že kradou jen málo a pouze pro svou potřebu. Nakradené věci nejčastěji prodávají drogově závislí, aby získali dostatek financí na drogy. Často dochází ke krádežím i mezi bezdomovci (Vágnerová, Csémy, Marek 2013, s. 76-77).

3 DOSTUPNOST ZDRAVOTNÍ PÉČE

Život na ulici sebou nese velké riziko výskytu nemocí. Nejčastěji se jedná o kožní choroby nebo onemocnění horních cest dýchacích. Časté jsou i závislosti nebo psychické poruchy, které mohou být primární příčinou bezdomovectví (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 49). *„Základními složkami systému zdravotní péče o bezdomovce jsou terénní práce, ambulantní složka, lůžková a následná péče a v neposlední řadě prevence, která prochází horizontálně celým systémem (MPSV, 2013, s. 38).“*

V České republice se poskytování zdravotní péče řídí zákonem č. 372/ 2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování a dále zákonem č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění (MPSV, 2015 s. 25).

„Zdravotnické zařízení je povinno poskytnout lidem bez domova stejnou péči jako komukoliv jinému a příslušná zdravotní pojišťovna je povinna tuto péči uhradit (MPSV, 2015, s. 14).“

Nedostupnost zdravotní péče pro lidi bez domova závisí spíše na mentálních překážkách, předsudcích a způsobu jednání, se kterým se jedinec v minulosti setkal. Překážky se nacházejí jak na straně zdravotního zařízení, tak na straně osob bez přístřeší (MPSV, 2015, s. 14). Často bývá bezdomovec odmítán pro „naplněnou kapacitu“. Jedno takové odmítnutí obvykle stačí k tomu, že jedinec lékaře už více nevyhledá (MPSV, 2013, s. 39).

V přístupu ke zdravotní péči se bezdomovci pomyslně dělí na dvě skupiny: zatímco jedna skupina hospitalizaci v nemocnici bere jako přísun tepla a jídla a snaží se do nemocnice dostávat s nejrůznějšími obtížemi co nejčastěji, druhá skupina osob hospitalizaci chápe jako omezení práv. Jedná se o bezdomovce závislé na drogách či alkoholu. Pobyty v nemocnicích se u bezdomovců opakují z důvodů chronických onemocnění. Často se zdravotní stav horší ihned po propuštění, protože není možnost domácího doléčení. Chronická onemocnění bývají způsobena životním stylem, kterého se tyto osoby nechtějí vzdát (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 47-50).

V České republice se na lékařskou péči a zdravotnické služby pro osoby bez přístřeší specializují jen někteří poskytovatelé sociálních služeb. Od roku 1994 je v Praze v provozu ordinace praktického lékaře zaměřená na osoby bez přístřeší. V posledních letech jsou zdravotní služby poskytovány také v Olomouci, Ostravě a Plzni. Při některých sociálních službách jsou zřízeny ošetrovny a vyčleněna lůžka pro nemocné bezdomovce (MPSV, 2015, s. 16).

4 FORMY POMOCI OSOBÁM BEZ PŘÍSTŘEŠÍ

Práce s bezdomovci se soustředí na obnovu sociálního fungování. Tomeš (2011, s. 265) uvádí, že pomoc spočívá především v podpoře a snaze o sociální reintegraci. Prostředkem pro naplnění cíle je využití zdrojů klienta a zdrojů celé společnosti (Průdková, Novotný, 2008 s. 40). Pomoc osobám žijícím na ulici poskytují různé organizace, sociální služby a zařízení dle zákona o sociálních službách 108/2006 Sb. Také mohou využívat dávky hmotné nouze dle zákona č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi (MPSV, 2013, s. 29). Často se bezdomovcům pomoc vnucuje i v případě, kdy o ni nestojí. Nemají zájem o pomoc z důvodu přesvědčení, že situaci zvládnou sami nebo jsou už natolik vyčerpaní, že o změnu už ani neusilovat nechtějí (Průdková, Novotný, 2008, s. 40).

4.1 Dávky sociální pomoci

Sociální pomoc je zaměřena především na osoby v hmotné nouzi, jejichž životní potřeby nejsou zajištěny dostatečné příjmy z pracovní činnosti, z dávek důchodového nebo nemocenského pojištění. Adresáty pomoci jsou dlouhodobě nezaměstnaní, staří lidé, nízkopříjmové rodiny, osoby v krizi, osoby sociálně dezintegrované, např. osoby závislé na alkoholu či drogách, bezdomovci, osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody (Kahoun a kol., 2013, s. 26-27). Dávky jsou buď opakující se, nebo jednorázové. Dále se dělí podle formy vyplácení na dávky peněžité nebo věcné. Věcnou dávku příjemce dostává jako konkrétní věc, případně v podobě poskytnuté služby (Kahoun a kol., 2013, s. 342).

Dávky v systému pomoci v hmotné nouzi jsou příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. Příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení jsou dávky měsíčně se opakující. Jednorázovou dávkou je mimořádná okamžitá pomoc. Veškeré náklady na vyplácení dávek hradí stát (Zákon č. 111/2006 Sb.).

Nárok na příspěvek na živobytí má osoba, jejíž příjem nedosahuje tzv. částky živobytí posuzovaných osob. Pro tento účel se za osobu v hmotné nouzi považuje osoba, která po odečtení nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí a příjem si ze závažných důvodů nemůže zvýšit vlastním přičiněním. Nárok na doplatek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, jestliže by po úhradě nákladů na bydlení byl jeho příjem nižší než částka živobytí. Nárok na doplatek na bydlení má osoba či rodina nárok až po získání nároku na příspěvek na živobytí (Kahoun a kol., 2013, s. 353-354).

4.2 Organizace pomáhající bezdomovcům

V České republice je vytvořena sociální síť služeb, která reaguje na základní potřeby lidí. Tato síť však není zcela optimální. Největší nedostatky jsou v oblasti reintegrace (Matoušek, Kolečková, Kodymová, 2010, s. 328).

Organizace poskytují následující druhy služeb: ubytování (noclehárny, azylové domy, chráněné a podporované bydlení), nízkoprahová denní centra (možnost hygieny, ošacení a stravu), poradenství (sociálně právní poradenství a pomoc při hledání zaměstnání). Tyto služby pomáhají bezdomovcům zvládat těžká životní období a napomáhají se začleňováním do společnosti (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 14).

Jednou z nejznámějších organizací je Armáda spásy, která byla založena Williamem Boothem roku 1865. Nyní působí ve 127 zemích světa, v České republice od roku 1919 a poté po pádu komunistického režimu znovu od roku 1989. Cílovou skupinou jsou lidé v těžké životní situaci, kteří nejsou schopni tuto sami vyřešit. Jedná se o pomoc a podporu, která je poskytována na křesťanských principech. Armáda spásy provozuje noclehárny a azylové domy s celkovou kapacitou přibližně 770 lůžek (Armáda spásy v České republice, 2016).

Pomoc nabízí také organizace Naděje. Pomáhá všem lidem sociálně vyloučeným a těm, kterým sociální vyloučení hrozí. Naděje zabezpečuje uspokojování vlastních potřeb, ubytování, jídlo, hygienu a zdravotní péči. Také je zde možnost krátkých pracovních aktivit, při kterých klient získá nebo si obnoví pracovní návyky, což zvyšuje jeho šance na trhu práce. Práce je realizovaná v běžném provozu organizace, v kuchyni, v prádelně (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 18) (Naděje, 2013-2018).

Další organizací je Charita Česká republika. Jedná se o nestátní neziskovou organizaci. Poskytuje pomoc osobám v nouzi jak u nás, tak i v zahraničí. Nabízí služby zdravotní i sociální. Základ tvoří 348 farních, městských a oblastních charit. Velikost jednotlivých charit se výrazně liší, někde se jedná o malý počet dobrovolníků, jinde se může jednat i o sto zaměstnanců, kteří působí i v okolních obcích. Charita ČR spolupracuje s dalšími neziskovými organizacemi i na mezinárodní úrovni, je například členem sítě Caritas Internationalis (Charita Česká republika, 2018).

4.3 Sociální služby pro osoby bez přístřeší

Dělení sociálních služeb vychází ze zákona číslo 108/2006 Sb. Dle tohoto zákona sociální služby zahrnují: sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní (MPSV, 2013, s. 33). Pro potřeby osob bez přístřeší jsou využívány především služby sociální prevence (noclehárny, nízkoprahová denní centra, azylové domy, domy na půl cesty a terénní programy), dále služby, které mají za cíl zabránit sociálnímu vyloučení (sociální rehabilitace, kontaktní centra).

Sociální poradenství poskytují státní i nestátní subjekty sociální pomoci. Poradenství se dělí na základní a odborné. Základní sociální poradenství se zabývá předáváním informací o službách, nárocích a možnostech, které by mohly vést k vyřešení či zmírnění obtížné situace. *„Sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit (Zákon č. 108/2006 Sb. § 37).“*

Odborné sociální poradenství se již zaměřuje na konkrétní pomoc a možnost řešení dané situace (Matoušek a kol., 2008, s. 84-85). Odborné sociální poradenství obsahuje tyto základní činnosti: *„zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (Zákon č. 108/2006 Sb. § 37).“*

V ČR se pro práci s bezdomovci využívá vícestupňový model sociálního začleňování. Jedná se o systém navazujících sociálních a jiných služeb (MPSV, 2013, s. 33-34). Vícestupňový model: *„terénní sociální práce → nízkoprahová denní centra → noclehárny → azylové domy → výcvikové byty (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 144).“*

4.3.1 Služby sociální prevence pro osoby bez přístřeší

„Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů (Zákon č. 108/2006, § 53).“

Terénní programy

Služba je určena pro osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou nějakým rizikem ohroženy. Cílem terénních programů je vyhledávat tyto osoby a minimalizovat rizika jejich chování. Služba poskytuje pomoc při uplatňování práv a pomoc při obstarávání osobních záležitostí a zajišťuje kontakt se společenským prostředím (Zákon č. 108/2006 Sb.). Služba je poskytována bezplatně a anonymně.

Nízkoprahové denní centrum

Nízkoprahové denní centrum je místo, kde si mohou osoby bez přístřeší odpočinout v čistém prostředí. Klienti si zde mohou zakoupit jídlo za symbolickou cenu nebo si donést jídlo vlastní. V centru bývá k dispozici konvice a vařič. Standardní službou je i hygienický servis – umyvadlo, sprcha a toaleta. Součástí bývá i šatník, kde si klient může vzít oblečení a obuv. Při první návštěvě dochází k seznámení s vnitřním řádem a nabídkou služeb. Klientům jsou poskytovány informace, poradenství, případně zprostředkování zaměstnání. Cílem Nízkoprahového denního centra je zvýšení motivace a informovanosti klientů (Průdková, Novotný, 2008, str. 43-44).

Noclehárna

„Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování (Zákon č. 108/2006 Sb. § 63).“

Každý dostane čisté ložní prádlo a je mu nabídnuto oblečení ze šatníku. Nocleh je poskytován vždy na jednu noc, lze ovšem klienta přijmout i opakovaně. Ráno musí klient z noclehárny odejít, ale večer se může vrátit. Při prvním pobytu v noclehárně je klient seznámen s vnitřním řádem a s nabídkou služeb. Do noclehárny nemohou být přijati klienti pod vlivem návykových látek nebo s infekční chorobou. Pracovníci poskytují informace a zprostředkovávají kontakty na následné služby a pomáhají s uplatněním práv, pokud o to má klient zájem (Průdková, Novotný 2008, s. 44).

Azylové domy

Azylové domy poskytují ubytování osobám, které se nacházejí v těžké sociální situaci (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s. 17). Jedná se o pobytovou službu na přechodnou dobu, kde jsou na klienta kladeny vyšší nároky. Ubytování je většinou na dobu několika týdnů až měsíců. Během doby ubytování se očekává vyřešení jeho problémů. Po příchodu do azylového domu je klient seznámen s vnitřním řádem, následně proběhne rozhovor, kde je

sestaven individuální plán. Služba je na rozdíl od noclehárny poskytována nepřetržitě, je tu méně lůžek na pokoji a více soukromí. Po klientech se vyžaduje spolupráce při řešení jeho problémů a finanční spoluúčast na hrazení pobytu. Azylové domy jsou děleny na domy pro muže, ženy, matky s dětmi a rodiny s dětmi (Průdková, Novotný, 2008, s. 44-47), (Matoušek, Kolečková, Kodymová, 2010, s. 322-324).

Dům na půl cesty

Dům na půl cesty je zařízení pro mladé lidi, zpravidla do 26 let. Je určeno pro mladistvé, kteří opustili školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Také pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby (Zákon č. 108 /2006 Sb.). Při prvním kontaktu je klient seznámen s vnitřním řádem a sestavuje se individuální plán. Časové rozmezí pobytu se pohybuje okolo šesti měsíců až jednoho roku. Pokud jsou k tomu vážné důvody, může se stanovená doba prodloužit. Cílem této služby je naučit klienta samostatnému vedení domácnosti a naučit ho hospodařit s penězi (Průdková, Novotný, 2008, s. 48).

Sociální rehabilitace

Cílem sociální rehabilitace je dosažení vlastní nezávislosti a soběstačnosti osob prostřednictvím rozvoje jejich schopností a dovedností, posilování návyků a nácvikem výkonu běžných činností, které jsou nezbytné pro samostatný život. Je poskytována formou terénních a ambulantních služeb nebo formou pobytových služeb poskytovaných v centrech sociálně rehabilitačních služeb (Zákon č. 108/ 2006 Sb.).

Sociální rehabilitace je poskytována formou terénních nebo ambulantních služeb a obsahuje následující činnosti:

- „*nácvik dovedností pro zvládání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění,*
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,*
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,*
- *pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (Zákon č. 108/2006 Sb., § 70).“*

Forma pobytových služeb v centrech sociálně rehabilitačních služeb obsahuje ještě navíc tyto činnosti:

„poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu (Zákon č. 108/2006 Sb., § 70).“

4.4 Důvody nevyhledání pomoci

Přestože existuje celá řada organizací a služeb, někteří lidé bez přístřeší je využívat nechtějí. Může se jednat o bezdomovce, kteří jsou na ulici krátce a myslí si, že se o sebe dokážou postarat sami a toto přesvědčení jim pomáhá k udržení své důstojnosti.

Existují samozřejmě i situace, kdy už klient má nějakou zkušenost s azylovým ubytováním. Důvody, proč službu dále nevyužívá, mohou být různé, například nepřijetí do zařízení kvůli intoxikaci, problémy s nedodržováním vnitřního řádu nebo se jedná o člověka, který má odpor k institucím a dává předost svobodě. Dalším důvodem jsou často zvířata, která bezdomovec vlastní a nechce je opustit. Problém také nastává pro muže a ženy v partnerské nebo manželském vztahu, jelikož azylová zařízení neumožňují společné ubytování. Proto raději zvolí přespávání venku (Hradecký, 2005, s. 13).

5 REINTEGRACE OSOB BEZ PŘÍSTŘEŠÍ

Reintegrace je dlouhodobý proces, který zpravidla trvá déle, než samotná délka pobytu na ulici. Celý proces by vždy měl zahrnovat rovinu psychologickou, sociální, medicínskou a spirituální (Kalina 2008 in Vágnerová, Csémy, Marek, 2008, s. 205). V psychologické rovině je snaha o obnovu schopností, získání sebedůvěry a vyrovnání se s minulostí. Vyřízení dokladů, získání bydlení a zaměstnání probíhá v rovině sociální. V medicínské se pak jedná o léčbu závislostí a psychických potíží. Spirituální rovina udává směr a motivuje ke změně životního stylu (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 205).

5.1 Psychosociální bariéry reintegrace

Mezi nejčastější bariéry patří rozpad rodiny, nezaměstnanost, závislosti a duševní problémy (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 21).

Vágnerová (2013, s. 205) uvádí, že v procesu reintegrace mohou být psychologické, sociální, emocionální, medicínské či finanční překážky. Důležité je, aby se bezdomovec vyrovnal se svou minulostí a odpoutal se od bezdomovecké společnosti. Proces vyžaduje velkou míru úsilí a proto je nutné, aby se klient naučil novým dovednostem, trpělivosti, musí mít velkou motivaci a potřebnou pomoc. V rámci pomoci je třeba zajistit stálé sociální a fyzické zázemí a zdroj obživy. Tato pomoc může být zajišťována pomocí sociálních služeb, přátel, či příbuzných.

5.1.1 Rozpad rodiny

Rodina má v životě jedince zásadní vliv na chování i schopnosti v dospělém věku (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 35). Mladí bezdomovci často udávají rozpad rodiny jako důležitý mezník života, který způsobil jejich potíže. Důvodem ztráty pocitu jistoty může být cokoli, například narušení jistoty rodinného zázemí a pocit nezájmu. S tím souvisí nejistota a snaha vyhledávat zázemí jinde. Často dochází k navázání pochybných vztahů a k problémovému jednání. Problémy nemusí vždy souviset pouze s rozvodem rodičů, ale i s příchodem nového člena rodiny. Problémy mohou vzniknout i v souvislosti s odchodem nového člena rodiny, kdy se na něj dítě zafixovalo a nechápe, proč ho ztrácí (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 30-32).

V 90. letech 20. století bylo nejčastější příčinou bezdomovectví rozpad rodiny (Hradecký, Hradecká, 1996 in Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 34). „*Pokud se rodina rozpadne, ztrácí se jediný spolehlivý zdroj jistoty a dochází k existenčnímu ohrožení.*“ Více ohroženi jsou muži, neboť společně vybudovaný dům opouštějí. Někdy odcházejí přímo na ulici nebo

do ubytoven, jelikož se jejich kontakty mimo rodinu rozpadly. Krize v manželství může mít za důsledek celkový pád osobnosti; mnoho bezdomovců uvádí, že po rozpadu manželství se „rozchlastalo“ (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 34).

5.1.2 Nezaměstnanost

Jednou z překážek, kterou je nutno překonat, je nalezení práce a zvládnutí pracovního procesu. Mladí bezdomovci mají problém především s nedostatečnou praxí či vzděláním. Představy o pracovním procesu a náplni práce jsou často nerealistické (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 295).

Bezdomovci jsou těžce zaměstnatelní, protože jim často chybí doklady, mají záznamy v trestním rejstříku, nemají dostatečnou kvalifikaci. Již status bezdomovce může být důvodem nepřijetí, jelikož zaměstnavatelé mívají s těmito lidmi negativní zkušenosti. Bezdomovci většinou tvrdí, že pracovat chtějí, zároveň ale vyhledávají důvody proč do práce nenastoupit nebo proč z ní odejít. Pokud práci získají, mají problém si jí dlouhodobě udržet, jelikož jejich životní styl postrádá tradiční režim a pracovní návyky. Po dlouhodobém pobytu na ulici jsou bezdomovci jak po fyzické, tak i mentální i emoční stránce ovlivněni natolik, že nejsou schopni pracovní podmínky plnit. Na začátku procesu je nutné zlepšit jejich sociální fungování, aby byli schopni práci vykonávat (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 22-24).

5.1.3 Závislosti

Problém s alkoholem či drogami může být jak příčinou, tak i důsledek bezdomovectví. Mnoho bezdomovců řeší pomocí návykových látek stres spojený se spaním na ulici (Průdková, Novotný, 2008, s. 10).

Nejvíce užívanou drogou je alkohol. Uživatelé alkoholu se dělí na „chroniky“ - ti co pijí neustále a „kvartální pijáky“, u nichž dochází ke střídání abstinence s obdobím pití. V období abstinence jsou ubytováni na noclehárnách a zvládají pracovat. Pak přichází období pití, které trvá zpravidla několik týdnů, ve kterých přichází o zaměstnání i ubytování. Alkohol má vliv na celkový úpadek osobnosti člověka. Oblíbenou drogou mladých bezdomovců je marihuana, která je často přístupovou cestou k tvrdším drogám (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 30-32).

5.1.4 Psychické potíže

Duševní zdraví je u většiny bezdomovců velice oslabené. Jedná se lidi s psychiatrickou diagnózou nebo se závažnou poruchou osobnosti. Obojí jim komplikuje život a hatí pokusy o návrat do společnosti. Duševní nemoci mohou být jak příčinou, tak i důsledkem nelehkého života na ulici (Průdková, Novotný, 2008, s. 20). Nejčastější psychické potíže jsou: *„závislosti, psychotická onemocnění, depresivní a úzkostné poruchy, posttraumatická stresová porucha, pokusy o sebevraždy, poruchy chování, poruchy osobnosti (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 42).“* Až 70 % bezdomovců udává, že mělo psychické potíže již před odchodem na ulici. Pobytem na ulici se jejich problémy ještě zhoršily (Sovinová, Csémy, 2010 in Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 42).

II. PRŮZKUMNÁ ČÁST

V této části bakalářské práce je stanoven cíl průzkumu, metodika průzkumu, závěrečné shrnutí rozhovorů a diskuze, která se vztahuje k výsledkům průzkumu.

Cíl průzkumu

Hlavním cílem bakalářské práce bylo charakterizovat životní styl vybraných osob bez přístřeší. Na základě hlavního cíle byly sestaveny dílčí průzkumné otázky.

1. Existují společné znaky v osobní historii aktérů, které je přivedly k jejich dočasnému životnímu stylu?
2. Jakou perspektivu návratu do „normálního“ života mají aktéři výzkumu?

6 METODIKA PRŮZKUMU

6.1 Metody průzkumu

K provedení průzkumu byl zvolen kvalitativní průzkum především pro jeho schopnost získat podrobné informace (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 13). Další výhodou kvalitativního průzkumu je možnost zkoumat daný fenomén v přirozeném prostředí. Nevýhodou je časová náročnost při analýze a sběru dat (Hendl, 2016, s. 48). Vzniklé hypotézy a teorie není možné zobecňovat, jelikož jsou platné pouze pro vzorek, od kterého byla data získána (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 25). Sběr dat byl proveden pomocí polostrukturovaného rozhovoru. K analýze dat bylo zvoleno otevřené kódování.

Jako metoda průzkumu byla zvolena případová studie. V případové studii jde především o sběr velkého množství dat od jednoho nebo několika málo případů. Jde o zachycení celistvosti případu a popis vztahů (Hendl, 2016, s. 102). U mnohopřípadové studie, což je označení pro výzkum, ve kterém se realizuje šetření u více případů, výsledky se porovnávají a na závěr je sepsána závěrečná zpráva, která shrnuje závěry ze všech zkoumaných případů (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 106).

6.2 Průzkumný soubor

Aktéři byli vybráni na základě záměrného výběru. Museli splňovat kritérium využívání Nízkoprahového denního centra, kde se celý výzkum odehrával. Do výzkumu se podařilo zapojit všechny uživatele nízkoprahového centra. Jednalo se o muže ve věku od 31 do 78 let. Časové rozmezí, ve kterém výzkum probíhal, bylo od prosince 2017 do února 2018.

6.3 Sběr dat

Data byla získána pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Tento typ rozhovoru, vychází z předem připravených témat a otázek (Švaříček, Šedřová a kol. 2007, s. 160). Původně byl vytvořen seznam 14-ti otázek, které se vztahovaly k výzkumnému cíli. Před zahájením rozhovoru byl aktérům vysvětlen účel výzkumu. Všem účastníkům byla zaručena anonymita. Po předchozím souhlasu účastníků byly rozhovory nahrány a poté doslovně zaznamenány do písemné podoby.

6.4 Analýza dat

K analýze dat bylo zvoleno otevřené kódování. Pomocí otevřeného kódování jsou data prohledávána s cílem objevit pravidelnost a kvalifikovat jednotlivé části. Na tuto fázi navazuje snaha výsledky interpretovat jako celek (Hendl, 2016, s. 230). Rozhovory jsem několikrát celé pečlivě přečetla, hledala jsem hlubší význam informací, které byly získány od jednotlivých aktérů. Každá myšlenka dostala nějaký kód pomocí komentářů v aplikaci Microsoft Word. Následně jsem hledala souvislosti mezi kódy a na základě toho jsem vytvořila jednotlivé kategorie. Podle jednotlivých kategorií a kódů byla sepsána interpretace rozhovorů.

6.5 Etické otázky průzkumu

Etické otázky hrají v každém společenskovědním průzkumu důležitou roli. Etické principy slouží k ochraně aktérů a dalších osob, které byly do průzkumu zapojeny. Jedná se o obecné principy, mezi které patří souhlas účastníků, anonymita, svoboda odmítnout a princip zpřístupnění práce účastníkům průzkumu (Hendl, 2016, s. 157).

V každém průzkumu je třeba získat souhlas od účastníků. Souhlas by měl být vždy nějakým způsobem zdokumentován, buď nahraný na diktafonu, nebo by měl být vyplněn formulář se souhlasem účastníka (Švaříček, Šedřová a kol. 2007, s. 46).

Před začátkem každého rozhovoru bylo zdůrazňováno, že se jedná o anonymní průzkum. Dále také to, že účast na tomto průzkumu je dobrovolná. Aktérům bylo sděleno, že mohou odmítnout odpovědět na otázky, které by pro ně byly nějakým způsobem nepříjemné a že mohou kdykoliv svou účast v průzkumu ukončit a informace jimi poskytnuté nebudou nikde použity.

7 ROZHOVORY

7.1 Rozhovor č. 1

Rodina a vztahy	Životní styl	Přístup k řešení situace
Smrt otce	Fixace na rodné město	Finanční jistota
Svobodný, bezdětný	Stereotyp - neřešení své situace	Závislost na sociálních dávkách
Pomoc od strýce	Dobrá zdravotní stav	Opora v sociální službě
Závislost na strýci	Hygienické návyky	Spokojenost se službou
Využívání od sestry	Jistota kamaráda	Nezájem o další služby
Omlouvání rodiny	Lhostejnost ke své budoucnosti	Neochota přizpůsobit se
Špatný vztah s rodinou		Neochota změny
Přerušování rodinných vazeb		

Interpretace rozhovoru

Pan J. N. je muž ve věku 31 let, pochází z Nymburka, kde i v současné době pobývá. Na ulici je rok a půl.

První část rozhovoru se týkala rodiny a vztahů. Pan J. N. má hezké vzpomínky na své dětství, pochází z úplné rodiny. Je svobodný a bezdětný. Předtím, než se dostal na ulici, bydlel u svých rodinných příslušníků. Po smrti otce zůstal pan J. N. nějakou dobu bydlet se svou matkou. Jelikož si nemohl dlouho najít žádnou práci, stala se finanční situace rodiny neúnosná. Poté pan J. N. bydlel nějaký čas u sestry. Se sestrou nemá pan J. N. pěkný vztah, jelikož ho delší dobu využívala kvůli penězům. V důsledku toho opustil své zaměstnání s vidinou toho, že si najde lépe placené. V žádném dalším zaměstnání už ale nevydržel a ocitl se bez peněz. *„No když jsem pracoval v Albertě, tak jsem musel odejít kvůli sestře no, chtěla hodně peněz na mě, takže kvůli penězům, chtěla hodně peněz. Jinou práci jsem sháněl, aby byla lepší.“* Nátlak od sestry se neustále zvyšoval a v tu dobu mu nabídl pomoc strýc. Pan J. N. spolu se strýcem bydleli na ubytovně, kterou strýc i platil. Pan J. N. byl závislý na strýci a jeho pomoci. Po pár měsících už ale strýc neměl dostatek financí. *„Nevím, nevím, jsem byl na ubytovně se strejdou a strejda mi platil ubytování. Pak už to nešlo, no a právě jsem skončil na ulici.“*

Po příchodu na ulici došlo k přerušení kontaktu s rodinou. *„S maminkou, vídám, tak nevím, občas se potkáme, takhle když jde ven, tak se potkáme, moc ne tak jednou dvakrát do měsíce, nebo i vícrát. Nemáme hezký vztah, jako pozdravíme se, ale to je všechno.“* I přesto, že pan J. N. má špatné vztahy se svou rodinou, snaží se je omlouvat tím, že mají taky své problémy a nemají čas se vídat. *„Rodina mi nepomáhá no, oni mají své rodiny, mají své problémy, nemáme hezký vztah, jako pozdravíme se, ale to je všechno.“*

Druhá část rozhovoru byla zaměřená na životní styl pana J. N. Pan J. N. je velmi silně fixován na rodné město, kde by chtěl získat zaměstnání i ubytování. Pan J. N. dříve pracoval v Kolíně, kde měl zajištěné i ubytování, ale z důvodu, že se mu tam nelíbilo, tak odešel raději zpět do Nymburka i za cenu toho, že bude opět na ulici. *„Největší překážka pro mě bylo, že jsem musel pryč z Nymburka, já jsem nymburák tak mi to vadilo. Nejhorší bylo, že není v Nymburce práce. Pracoval jsem v Kolíně a taky bydlel, ale nelíbilo se mi tam. Tak jsem odešel no“.* Pan J. N. tráví dny stereotypně - neřeší svou situaci. Každý den se prochází po městě, nebo je s kamarádem. *„Procházím se nebo jdu sem nebo jdu za kamarádem a popijíme. Hmm jdu se podívat anebo většinou se procházím třeba do večera.“* Pan J. N. si udržuje

hygienické návyky, několikrát týdně využívá hygienický servis v nízkoprahovém centru. Jeho zdravotní stav je dobrý, v současné době nemá žádné zdravotní problémy. „*Mám paní doktorku, už jsem tam dlouho nebyl, zatím je nepotřebuju.*“

Pan J. N. je lhostejný ke své budoucnosti a prozatím nemá potřebu svou situaci nějakým způsobem řešit. „*Já do budoucna nepřemýšlím, já nevím, neřeším to, je mi to jedno.*“

Závěr rozhovoru se týkal přístupu k řešení situace. Finanční jistotou jsou pro pan J. N. dávky hmotné nouze. „*Já mám hmotnou nouzi, mám a chodím si na úřad, každý měsíc.*“ Jelikož v současné době nemá žádné zaměstnání ani jiný zdroj příjmu, je závislý na sociálních dávkách. Má oporu v sociální službě, kterou denně využívá. Se službou je pan J. N. spokojený. „*Tady na charitě si dám polívku a umeju se. Tady je to dobrý.*“ Největší překážkou je to, že klient nemá zájem o jiné služby ani zaměstnání či ubytování v jiném městě. Pan J. N. není schopný přizpůsobit se novým podmínkám. O zaměstnání či možnost ubytování v jiném městě nemá zájem, není ochoten k jakékoli změně.

7.2 Rozhovor č. 2

Rodina a vztahy	Zdroj problémů	Řešení situace	Zdravotní stav
Špatné vzpomínky na dětství	Střídání zaměstnání	Využívání sociálních dávek	Diagnostikování si nemoci
Špatný otcovský vzor	Neschopnost plnit si své povinnosti	Finanční jistota	Zdravotní problémy způsobené alkoholem
Nedostatečná výchova ze strany rodičů	Získávání peněz	Finanční spokojenost	
Volná výchova	Sociálně patologické jevy	Orientace v sociálních službách	
Žádný vztah s dcerou	Závislost na alkoholu	Reálný pohled na svou situaci	
Pocit křivdy od ostatních	Opakované návraty na ulici	Přiznání si problému s alkoholem	
Zlepšení vztahu s otcem		Vědomí si následků při návratu z ulice	
Přerušování kontaktu s matkou		Žádná východiska	

Interpretace rozhovoru

Panu P. G. je 56 let. S panem P. G. jsem vedla rozhovor, který se týkal jeho života před tím, než se dostal na ulici a jeho současným životem na ulici. Pan P. G. žije na ulici s přestávkami 8 let.

První část rozhovoru se týkala rodiny a vztahů pana P. G. Na své dětství má pan P. G. špatné vzpomínky. Měl špatný otcovský vzor. Když byl malý, jeho otec měl problémy s alkoholem, nikdy nepracoval a byl několikrát zavřený ve vězení. Pro rodinu musela peníze obstarávat pouze matka a sama se starat o chod celé domácnosti. Po čase toho bylo na matku pana P. G. už moc a nervově se zhroutila. O klienta se v takových situacích vždy staral jeho děda, pan J. M. *„Jako táta byl věčně zavřenej v kriminále, že jo a máma ta z toho byla na nervy tak já jsem většinou vyrůstal jako u dědy no a tam nás bylo pět no a všichni podobného ražení no takže jsme spíš takový jako kluci z vesnice z lesa no.“* Panu P. G. se u dědy vždy moc líbilo. Měl u něj velice volnou výchovu. Nejraději vzpomíná na to, že si mohl dělat, co chce a nikdo ho moc nekontroloval. Což ale udává i jako důvod, proč to s ním nakonec dopadlo tak, jak to dopadlo. *„Jako tam byla pohoda, dědovi to bylo všechno jedno, takže jsme zkusili kde co.“* I v dospělosti pan P. G. většinu času pobýval u svého dědy nebo přespával různě u kamarádů.

Pan P. G. se sice oženil, ale velice brzo se zase rozvedl. Na otázku, kolik má dětí, udával, že neví přesně, že určitě je jedna dcera v Praze. K dceři nemá žádný vztah a nechce s ní mít nic společného, protože pracuje u policie. Nikdy se s ní neviděl a ani se o ni nijak nezajímal. Celé to pak uzavřel, že je vlastně úplně svobodný a bezdětný. *„Jednač jako oficiálně jsem svobodnej bezdětnej no.“*

Pan P. G. má pocit křivdy od ostatních, že mu nechtějí pomoci, cítí se velice osaměle a často upozorňuje na to, že je na všechno sám. V současné době došlo ke zlepšení vztahu s otcem, který je pro klienta jedinou oporou. S otcem je pan P. G. v pravidelném kontaktu. Naopak došlo k úplnému přerušení kontaktu s matkou. Podle pana P. G. je to kvůli tomu, že dříve často utíkal z domova. Také ale uvádí, že v posledních letech se jí spíše snažil pomoci, aby na vše nebyla sama. *„Maminka se najednou nějak cukla a ta se semnou jakoby nebaví. Já jsem jí nikdy nic neproved, naopak ještě jsem jí přivezl pračku a pomohl jsem jí, ale ona máma se prostě cukla.“*

Druhá část rozhovoru se zabývala zdrojem problémů, kvůli čemu se dostal na ulici. Hned první problém se ukázal v zaměstnání. Docházelo k častému střídání zaměstnání, nikde pan P. G. moc dlouho nevydržel. Měl problémy s dodržováním pravidel na pracovišti, dodržováním

pracovní doby a s respektováním nadřazených. Jeho nejdelší pracovní poměr trval dva roky, kdy pracoval u českých drah, kde se mu líbilo především kvůli dobrému platu. Kvůli neschopnosti plnit si pracovní povinnosti dostal pan P. G. i z tohoto zaměstnání výpověď. *„Dělal jsem velkého frajera a měl jsem moc peněz a prostě jsem házel absence jako Áčka. Prostě jsem měl dvě Áčka do tejdne. Mi prostě oznámili, že už je to prostě moc, ale udělali to jako dohodou. Ale prachy tam byly jako dobrý všechno jsem měl no ale jako nějak jsem.....se mi nechtělo vstávat do práce.“*

Pan P. G. se často srovnává se svým otcem. V mnoha věcech jsou si podobní. Pro pana P. G. jsou peníze velmi důležité. Se získáváním peněz neměl problém, vždy si je dokázal nějakým způsobem obstarat. *„já jsem považoval za důležitý mít prachy, abych měl prostě prachy většinou to dopadlo jako blbě. Nebo já nevím, jak mám to vám říct.“*

Hlavní zdroj problému je chování a styl života, který pan P. G. vedl. V jeho životě se vyskytují některé sociálně patologické jevy, jako je kriminalita, gamblerství či zneužívání psychoaktivních látek. *„Kriminalita, gamblerství ale tak nějak jsem z toho vybruslil dobře. S panem Kájinkem jsme, jako naseděli.“*

Závislost na alkoholu způsobovala panu P. G. problémy jak v zaměstnání, tak v osobním životě. Jeho potřeba pít byla čím dál tím větší. I v současné době má pan P. G. kvůli alkoholu problémy, vždy je schopný si najít nějaké ubytování či zaměstnání, ale nikdy to není na dlouho. Panu P. G. se několikrát podařilo vrátit se zpět do společnosti, ale opakovaně dochází k návratu na ulici.

Další část rozhovoru se týkala zdravotního stavu. Pan P. G. má zdravotní problémy, které jsou způsobené alkoholem. Před pár měsíci byl komplexně vyšetřen v nemocnici kvůli špatnému zdravotnímu stavu. Pan P. G. vykašlával krev. Sám se i diagnostikoval. *„Tak jsem přišel, zbuzeroval jsem celou nemocnici.... A říkám, tak mám teda tu tuberkulozu, nebo mám rakovinu, nebo co mám, tak mě komplexně vyšetřili no a pak mi napsali tu lékařskou zprávu. A řekli mi, že to mám prostě z alkoholismu, že chlastám. Prej jako oficiálně jsem zdravěj, ledviny, játra, jako všechno tohleto tamhleto akorát, že jsem trošku magor, no to je oficiálně známá věc no a že prostě jako nemám chlastat no.“* (smích)

Závěr rozhovoru je věnován přístupu k řešení situace. Pan P. G. využívá možnosti sociálních dávek, které pravidelně pobírá. Finanční jistotu mu poskytují jak sociální dávky, tak příjmy v technických službách. Finančně je pan P. G. spokojený. *„Jako finančně si stěžovat nemůžu no, když vezmu nějaký ty sociální dávky hmotné nouze plus jako veřejnou*

službu, technický služby, prostě se jdu flákat se smetákem. A ještě nějaký tyhle sociální služby.“

Pan P. G. se dobře orientuje v sociálních službách. Upozorňuje na fakt, že ve městě kromě nízkoprahového centra nic jiného pro něj není. Pan P. G. má reálný pohled na situaci a uznává, že alkohol mu znemožňuje přístup do určitých sociálních zařízení. *„No proběhl jsem vším možným, ale do azylového domu bych v životě nikdy nešel, protože vím že pro člověka mého kalibru to jako (smích) není takový jak by to mělo být, že by mě vyhodili maximálně za týden.“* I přestože si přiznává svůj problém s alkoholem, není ochotný se ho vzdát. Své dny tráví stereotypně a již od rána požívá alkohol. *„Většinou hned ráno si dám flašku, protože jsem alkoholik, že jo. A po tý flašce už jsem takovej veselej. Jináč nedělám nic, já se spíš jenom poflakuju nebo koukám kde co ukořistit.“*

Pan P. G. o své budoucnosti často přemýšlí. Již několikrát se o návrat pokoušel, ale nikdy se mu to nepodařilo. Je si zároveň vědom následků, které by nastaly při návratu z ulice. Nevidí žádné východisko ze své situace. *„To je právě v oblacích, nevím já bych si představoval svojí budoucnost, no víte, o co jde, jako jde o to, že člověk by se třeba začlenil i do společnosti, že by třeba i šel jako makat, jako práce se dá sehnat taky, jako dají se vydělat peníze všechno, ale teď přijde nějaký exekutor nějaká insolvence a oni vás nenechají dejchat.“*

7.3 Rozhovor č. 3

Rodina a vztahy	Zdroj problémů	Přístup k řešení situace	Životní styl
Stěhování do Polska	Finanční problémy v minulosti	Vyřízení dokladů	Hrdost na získané vzdělání
Matka samoživitelka - nezvládnutí rodinné situace	Ztráta zaměstnání	Žádné sociální dávky	Rekvalifikace
Dětství v dětském domově	Ztráta bydlení	Závislost na jedné službě	Změny zaměstnání
Kladný vztah k dceři	Odcizení dokladů	Neřešení zdravotních problémů	Abstinence
Vzpomínky na dětství		Ztráta odhodlání	Špatný zdravotní stav
Nedostatečný kontakt s dcerou		Čekání na zlepšení situace	Strach o své zdraví
		Nerealistické očekávání od budoucnosti	Stereotypní chování
		Ztráta odhodlání	

Interpretace rozhovoru

Panu T. B. je 72 let. Na ulici je dva roky.

První část rozhovoru se věnovala rodině a vztahům. Pan T. B. se narodil v České republice. Již jako malý se s rodinou přestěhovali do Polska, kde žil do svých 10 let. Pan T. B. měl 3 sourozence. V 10 letech ho matka přivezla, společně s jeho sourozenci, do České republiky, kde měli zbytek rodiny. Matka byla samoživitelka a nezvládala rodinnou situaci, a proto musela dát děti do péče své sestry. *„Máma byla mladá a hodně malejch dětí, že jo, to aby se přivázala na provázek a tahala je za sebou.“* Pan T. B. strávil část dětství v dětském domově. *„Od nich jsem se dostal do dětského domova, kvůli češtině až ve 12 letech abych se naučil dokonale česky no a taky kvůli sportu a jinejm věcem že jo.“* S ohledem na nelehkost celkové situace má pan T. B. krásné vzpomínky na dětství, rád vzpomíná především na dobu, kdy se dostal z dětského domova. Vyrůstal společně se svými sourozenci a s dětmi své tety, která se jich všech ujala. *„Ale jo dětství jsem měl krásný, vyrůstal jsem kousek od Labe, čtyři kluci a tři holky, koupali jsme se, závodili jsme na loďkách, všichni byly zdraví, bylo to dobrý.“*

Pan T. B. má kladný vztah k dceři. Ta ale kvůli častému cestování se s panem T. B. vidí velice málo a nejsou ani v žádném kontaktu. *„Vídám, nevidám ona furt někde cestuje, je to problém no jednak je to hodná holka.“*

Druhá část rozhovoru se věnovala životnímu stylu. Z dětského domova se pan T. B. dostal do učení. Je vyučený soustružník. Pan T. B. je hrdý na získané vzdělání, v průběhu života si dělal i rekvalifikační kurzy. Rekvalifikace pro něj byla prostředkem k dosažení lepšího finančního ohodnocení. *„Jsem vyučenej soustružník kovů, ale učil jsem se svářet, prošel jsem všelijakýma kurzy, až se ze mě stal svářeč. A hnedka byly vyšší peníze. Dosáhl jsem poměrně vysokou kvalifikaci, dělal jsem svářeče, pro Francii jsem svářel výrobky, byl jsem, dá se říct, že jsem v podniku byl vážená osoba.“* Změny zaměstnání byly vždy z důvodu vyššího finančního ohodnocení. *„Vždycky jsem to bral podle toho kde je víc peněz. A nejvíc bylo právě u sváření, tam jsem byl dlouho dobu.“*

Celý život byl pan T. B. abstinent. Ani po příchodu na ulici nekonzumuje žádný alkohol ani jiné návykové látky. Pán má špatný zdravotní stav a uvědomuje si, že alkohol by vše jen zhoršil. *„Já jsem srdcař, já kdybych chlastal, tak jsem byl dávno po smrti. Protože si pamatuji, že kdysi jednou v minulosti jsem vypil tři dvoudecky vína a po třetí se mi udělalo blbě. A od té doby jsem to nezkusil.“* Přesto, že má pan T. B. velký strach o své zdraví, nikdy lékaře nevyhledal, jelikož k nim nemá důvěru. Ani nikdy neužíval žádné léky a vše si léčí

vlastní metodou. *„Ta metoda byla v tom, že když jsem cejtil, že má srdce nápor, nebo to, tak jsem se zklidnil a od těch problémů jsem se odreagoval pryč, to mi pomáhalo, ale teď už to moc nefunguje.“* Současný životní styl pana T. B. se ukazuje jako stereotypní chování. Ráno tráví na nádraží, odpoledne jde do nízkoprahového centra se ohřát a na polévku. Zbytek dne prochodí. *„Od rána do večera chodím, abych nezmrznul, je mi furt zima.“*

Zdrojem problémů u pana T. B. byla především ztráta zaměstnání a tím i ztráta služebního bytu. I přesto, že po většinu života pracoval, neměl dostatek peněz na to, aby si mohl zajistit náhradní bydlení. Každý měsíc žil od výplaty k výplatě. Už v minulosti měl s penězi velké problémy. Nikdy si neuměl peníze ušetřit, ale možnost výdělku pro něj byla velice důležitá.

„Hlavní vždy bylo mít možnosti výdělku, když jsem neměl výdělek, byl jsem na dně, nikdy mi ale stejně moc navíc nezbylo.“ Pan T. B. nejvíce zmiňuje odcizení dokladů a vidí v tom hlavní důvod své nynější situace. *„Ukradli mi v azyláku občanku, já jsem na základě toho nedostával tři měsíce ani korunu, chodil jsem jako somrák, žil jsem jako somrák, v tom azyláku mi všechno ukradli.“*

Třetí část rozhovoru byla zaměřena na přístup k řešení situace. Prvním krokem bylo vyřízení dokladů. I přestože má pan T. B. již všechny doklady v pořádku, nevyřídil si žádné sociální dávky. Pan T. B. je závislý pouze na jedné službě, která mu pomáhá, kde má možnost se najíst a využít hygienický servis. Jinak klient nemá nikoho, kdo by mu pomohl. *„Jedině tady ta organizace, jak se to řekne, no tady ta charita mi pomáhá, jinak nikdo.“* Žádné jiné služby nevyužívá a po zkušenostech z azylového domu už ani žádné nevyhledává. Velkým problémem je u pana T. B. jeho zdravotní stav, ale jelikož nemá důvěru k lékařům, tak své zdravotní problémy neřeší.

Pan T. B. má až nerealistické očekávání od budoucnosti. Jeho představy jsou promyšlené, ale pro jejich realizaci není ochotný nic udělat. Ztráta odhodlání snažit se dále přišla po pár neúspěšných pokusech. Nyní se již o nic nesnaží a čeká na zlepšení situace. *„Všechno je to marná snaha, musíte mít, musíte mít vlastní příjem, nebýt na někom závislej, mít k dispozici ubytovnu a tak dál, to jsou základní věci.“* *„Chtěl bych sehnat nějakou babu, která bude mít, jak tomu říkáme, chechtáky a budeme žít v klidu a skromně, já nejsem materialista.“*

7.4 Rozhovor č. 4

Rodina	Zdroj problémů	Přístup k řešení situace
Špatné vzpomínky	Nevyplácení peněz	Odmítání sociálních dávek
Špatný vztah k otci	Nestálý příjem	Sběr papíru
Smrt bratra	Špatný zdravotní stav	Veškerá investice do návykových látek
Přerušování vztahů s rodinou	Problém při hledání práce	Nevyužívání dalších služeb
Lítost	Užívání návykových látek	Nespokojenost se službou
Žádné kontakty se svou rodinou	Nedůvěra ke zdravotním pracovníkům	Získání zaměstnání
Rozvody		Ztráta zájmu řešení situace
		Ztráta motivace

Interpretace rozhovoru

Rozhovor proběhl s panem K. B. po předchozí domluvě. Pan K. B. nejprve prosbu o rozhovor odmítl, ale při dalším setkání a s rámcovým seznámením s otázkami nakonec na rozhovor přistoupil. Panu K. B. je 56 let a má dokončené základní vzdělání. Na ulici je v současné době již sedmým rokem.

První část rozhovoru se věnovala rodině a vztahům. Při otázce, která se týkala jeho rodiny, bylo vidět, že výrazně posmutněl a nebylo lehké pro něj o některých věcech mluvit. Pan K. B. pochází z úplné rodiny, ale na své dětství má špatné vzpomínky. Měl špatný vztah k otci, jelikož ten býval často pod vlivem alkoholu. *„tak jako bylo to dobrý, občas to bylo špatný, táta chlastal.....no nebylo to růžový.“* Největší tragedií pro něj byla smrt bratra, který zemřel ve svých šestnácti letech. Pan K. B. se ve svých 18 letech odstěhoval a došlo k úplnému přerušení kontaktů s rodinou. Mnoho let neměl žádný kontakt se svou rodinou, až po smrti rodičů, se pan K. B. začal vídat se svou sestrou. V současné době má pan K. B. už pouze sestru, se kterou se vídá maximálně dvakrát do roka. *„a zůstala akorát ségra, ta je o šest roků mladší a rodiče už mám po smrti. Se ségrou se vídáme, jak máme čas většinou tak jednou do roka.“* Všechny vzpomínky týkající se dětství a rodiny v panu K. B. vyvolávají lítost.

Pan K. B. je již potřetí rozvedený. Z prvního manželství má pětatřicetiletou dceru a třicetiletého syna, z druhého manželství má osmnáctiletého syna. Manželství trvala vždy jen krátkou dobu. Všechny kontakty jsou v současné době přerušeny a pan K. B. se nevídá ani s jedním ze svých dětí.

Další část se týkala toho, co je zdrojem problémů. Pro klienta byla vždy práce velice důležitá. Kvůli užívání návykových látek měl pan K. B. v několika zaměstnáních problémy. Většinu života pracoval jako zedník. Měl nestálý příjem, pracoval jen příležitostně na dva až tři měsíce. Nevyplacení peněz byl jeden z hlavních důvodů toho, že se pan K. B. dostal na ulici. *„Zaměstnavatel neplatil, zaměstnavatel neplatil.“* Špatný zdravotní stav pana K. B. mu způsobil problémy při hledání nové práce. *„Mám narušenou páteř, mám tam nárůstky na obratlích jo a to je právě to že primář mi řekl, že nemám dělat těžkou práci.“* Pan K. B. měl nastoupit do nemocnice na operaci páteře, ale operaci odmítl. Nedůvěra ke zdravotním pracovníkům je tak velká, že i přes řadu zdravotních problémů lékař pan K. B. nevyhledá. *„Né, měl jsem jít na operaci, ale nešel jsem. K doktorovi nechodím, léky neberu, k zubaři nechodím, zuby si trhám sám.“*

Poslední část rozhovoru se věnovala přístupu k řešení situace. Pan K. B. odmítá sociální dávky a není evidován na úřadu práce. Finance získává pomocí sběru papíru, kterým si podle jeho slov vydělá maximálně 500 Kč týdně. Na papír chodí 4x týdně. Veškeré vydělané peníze investuje do návykových látek. Denně vypije dva až tři litry vína a vykouří minimálně dvacet cigaret. *„Chodím na papír, dám papír, to je 4x v tejdnu, no udělám papír, dostanu nějakou korunu, no koupím si tabák nebo doutníky a víno a tak nějak pokoukávám a popíjím.“*

Pan K. B. je na celou situaci sám a distancuje se i od ostatních bezdomovců. V současné době využívá pouze nízkoprahové denní centrum, kam si chodí každý den pro polívku. V nízkoprahovém centru využívá pravidelně i hygienický servis. Žádnou jinou službu nevyužívá. S touto službou je však nespokojen. *„Jdu sem na polívky no za pětikorunu, to je ale jen obarvená voda.“* Pan K. B. se občas snaží o získání zaměstnání, což se mu dlouhodobě nedaří. V současnosti má slíbené pracovní místo, ale pan K. B. se k tomu moc neupíná, jelikož měl už několikrát práci slíbenou a nakonec to nedopadlo. Ke ztrátě motivace vedlo právě několik nepodařených pokusů reintegrace. V důsledku neúspěchu pan K. B. ztratil zájem řešit svoji situaci. Na klientovi ale bylo vidět zklamání z neúspěšných pokusů dostat se z ulice. Dříve se snažil se svou situací něco dělat, ale v současné době nemá motivaci se o další návrat pokoušet. Celý rozhovor zakončil větou: *„Přál bych si zavřít oči a už se nevzbudit. Co jiného mě taky čeká? Dříve jsem se snažil, ale teď....“*

7.5 Rozhovor č. 5

Rodina a vztahy	Zdroj problémů	Přístup k řešení situace	Prožívané pocity
Dobry vztah s rodiči	Nevěra	Vyřízení sociální dávky	Ztráta jistoty
Smutek ze ztráty rodičů	Ztráta domova	Pomoc od sestry	Pocit nespravedlnosti
Kontakt se sourozenci	Časté střídání zaměstnání	Problém s plněním povinností	Strach z budoucnosti
Nepřekonání zrady manželky	Neplnění pracovních povinností	Snaha o vyřízení dokladů	Neochota vyjádření se ke své minulosti
Syn v dětském domově	Problém se zákonem	Nevyhledávání jiné služby	Ztráta naděje
Pravidelný kontakt se synem		Stereotypní chování	
Pravidelný kontakt se synem			

Interpretace rozhovoru

Panu J. L. je 53 let a v současné době je na ulici rok a půl.

První část rozhovoru se věnovala rodině a vztahům. Na své dětství má pan J. L. jen ty nejkrásnější vzpomínky. Vyrůstal v úplné rodině, společně se svými dvěma bratry a sestrou. Pan J. L. měl velice dobrý vztah s rodiči, jejichž smrt ho velice zasáhla. Se smrtí maminky se doposud nevyrovnal. *„Bohužel rodiče už mi dávno umřeli, bylo to strašné především u maminky, tam to nikdo nečekal. Prostě z ničeho nic umřela, nikdy jí nic nebylo.“* Kontakt se sourozenci pan J. L. udržuje a vídají se, jak nejčastěji to jde. *„Vídáme se často, já dokonce když mám příležitost tak jim zavolám.“* Právě díky sourozencům klient lépe zvládá svou nynější situaci, především jeho sestra mu občas finančně vypomáhá.

Panu J. L. nedokáže překonat zradu od jeho manželky, která mu byla v průběhu manželství několikrát nevěrná. Syn pana J. L. vyrůstá v dětském domově. Pan J. L. udržuje se synem pravidelný kontakt a snaží se ho navštěvovat co nejčastěji. Na každou návštěvu synovi přinese nějakou pozornost, dle jeho finančních možností. *„Ano, zrovna dneska za ním jdu, mám tady pro něho připravenou čokoládu.“* Z umístění syna do dětského domova viní svou manželku. *„On je v dětském domově, protože maminka ta je taková mrcha no, ta má ráda chlapy, tak at' má ráda chlapy.“* Zdrojem problémů pan J. L. byla nevěra jeho ženy. *„Žena mi byla nevěrná no, měl jsem ženu na houby, kvůli ní jsem přišel o byt o všechno, bydleli jsme v Rožďalovicích, tam jsme měli pronajatý byt a nějak se to všechno zvrtilo.“* Pan J. L. po opuštění společného bydlení neměl kam jít a neměl ani dostatek financí z důvodu dlouhodobé nezaměstnanosti. Pan J. L. často střídal zaměstnání, ve kterých pracoval vždy jako dělník, ale v žádném dlouho nevydržel. Pan J. L. si není schopen plnit pracovní povinnosti, nejčastějším důvodem ztráty zaměstnání byla častá absence. *„No vždycky jsem odešel.....byl jsem na tříměsíční lhůtě a já nevím už si to nepamatuji, prostě jsem někdy nepřišel.“* Získání zaměstnání bylo pro pana J. L. náročné z důvodu nízké kvalifikace. Dalším důvodem je zápis v trestním rejstříku. Již několikrát měl problém se zákonem, nejčastěji kvůli krádežím.

Pocity, které pan J. L. prožívá, jsou v současné době velmi intenzivní, ještě se se svou situací úplně nevypořádal. Ztráta jistoty souvisí se ztrátou bydlení, rodiny a celkově původního života, který pan J. L. vedl před životem na ulici. Neochota vyjádřit se ke své minulosti souvisí s páchanou trestnou činností, které se pan J. L. dopouštěl. S pácháním trestné činnosti souvisí i jeho strach z budoucnosti, jelikož ho čeká další soud. Budoucnost pana J. L. je zatím nejistá. *„4. dubna jdu zpátky k soudu, dostal jsem rok a potom to záleží, rozumíte, jak to bude,*

člověk dopředu nemůže vědět, co bude.“ Pokusy pana J. L. dostat se z ulice byly zatím neúspěšné. Pan J. L. zažíval pocity nespravedlnosti především při hledání zaměstnání, které mu bylo slíbeno a následně byl odmítnut. *„Byl jsem v Magně na práci. Tam mi řekli, že mají volno, ale když jsem přišel, tak mi řekli, že už mají plno.*“ Po několika takových neúspěších ztratil pan J. L. veškeré naděje a nyní už se ani o získání zaměstnání tolik nesnaží.

Závěr rozhovoru se věnoval přístupu k řešení situace. Pan J. L. má vyřízené sociální dávky a je evidován na úřadu práce. I v tomto případě má ale pan J. L. problém s plnění svých povinností. Pan J. L. se opakovaně nedostavil se nahlásit, a proto byl vyřazen z evidence a dávky mu byly pozastaveny na půl roku. V této době přišla pomoc od sestry, která mu posílala peníze. *„Vždycky mi pošlou peníze nebo něco, já jsem teď totiž nebral půl roku, já jsem byl, vyřazený totiž z evidence. No prostě jsem se zapomněl jít nahlásit.*“ Pan J. L. má snahu o to vyřídit si doklady a mít tak vše v pořádku. Společně se sociální pracovníci vyřizuje průkaz zdravotního pojištění. Kvůli ztrátě tohoto průkazu nebyl u lékaře rok a půl. *„Dříve jsem chodil, já jsem totiž užíval léky na, jak se to řekne, na tlak, ale už rok a půl co jsem venku tak nechodím, teď mi sociální pracovnice vyřizuje pojišťovací kartu.*“

Pan J. L. zatím nevyhledával jiné služby, které by mu mohly pomoci, využívá pouze nízkoprahové centrum, o kterém se dozvěděl od svých kamarádů. Svůj den tráví pan J. L. stereotypně. Od rána je na nádraží, pak si dojde do nízkoprahového centra na polévku. Koupí si něco k pití, cigarety a jdou společně s jeho kamarádem na místo, kde přespávají a tam tráví zbytek dne. *„Od rána jsme na nádraží, pak si dojdeme na polívku a pak jsme celý den v boudě a tam tak popijíme, taky co jiného mám dělat, když jsem na ulici.*“

8 SHRNU TÍ

V této kapitole jsou porovnávány kódy kategorií, které se vyskytly u všech účastníků výzkumu.

8.1 Rodina a vztahy

Rodinné zázemí se u jednotlivých aktérů výrazně lišilo. U rozhovorů bylo velice znát, kdo na své dětství vzpomíná rád a kdo o něm nechce moc mluvit. Úplně nejraději na své dětství vzpomínají pánové J. N. a J. L., kteří vyrůstali v úplné rodině. V těchto rodinách se nevyskytovaly žádné závažné problémy, které by negativně přispěly k jejich nynějšímu životnímu stylu. U dalších dvou účastníků se vyskytly určité rodinné problémy. Matka pana T. B. byla samoživitelka a nezvládala rodinnou situaci, proto se pan T. B. dostal do péče své tety a následně do dětského domova. V dětském domově byl 5 let. A poté se vrátil zpět ke své tetě, kde už byli i jeho sourozenci, jelikož ani o ně se matka nezvládala postarat. Na období u tety má pan T. B. krásné vzpomínky.

U pana P. G. byl hlavní problém v nadměrné konzumaci alkoholu a opakovaném páchání trestné činnosti jeho otce. Matka pana P. G. přestala rodinnou situaci zvládat a pan P. G. šel bydlet se svému dědovi. Pouze na toto období vzpomíná rád, jelikož tam vyrůstal se svými vrstevníky a neměl žádné povinnosti, ani kontrolu. Podle pana P. G. se až příliš volná výchova podepsala na jeho stylu života. Pan K. B. o svém dětství a rodině nechtěl moc mluvit. Stejně jako u pana P.G. byla hlavním problémem v rodině nadměrná konzumace alkoholu jeho otce. Pan K. B. se dlouho dobu nedokázal vyrovnat se smrtí svého brata.

Navázání vztahů: Kromě pana J. N. mají všichni účastníci potomky. Pouze pan T. B. a J. L. se starali o své děti a žili s nimi ve společné domácnosti. Dcera pana T. B. je již dospělá, s otcem se vídá velice málo, jelikož dle pana T. B. hodně cestuje. Syn pana J. L. je v dětském domově, syna pravidelně navštěvuje. Z celé situace viní svou bývalou manželku. Pan K. B. viděl své děti pouze když byly hodně malé a po rozvodu s nimi ztratil kontakt. Pan P. G. svou dceru nikdy neviděl a ani by vidět nechtěl. Tři z pěti aktérů jsou rozvedení, pan K. B se rozvedl již 3x.

Vztah s rodinou po příchodu na ulici: Po příchodu na ulici došlo k přerušení vztahu s rodinou u dvou aktérů. U pana K. B. došlo k přerušení kontaktu pouze s jeho rodiči, se kterými nikdy neměl ideální vztah. Se sestrou se pan K. B. vídá velice zřídka. Na celou situaci je pan K. B. sám, stejně jako pan T. B., nemají nikoho, kdo by jim poskytl pomoc. U pana J. N. došlo k přerušení veškerých vazeb s celou rodinou. Pan J. N. svou rodinu omlouvá tím, že mají taky

své starosti, ale je vidět, že ho celá situace velice mrzí. Jediný, kdo panu J. N. na začátku pomáhal, byl jeho strýc, který mu nějaký čas platil ubytování. U pana P. G. došlo k celkovému obratu po příchodu na ulici. Jeho matka s ním přerušila veškerý kontakt, což pan P. G. nemůže dodnes pochopit. Naopak došlo ke sblížení s otcem. Svého otce pan P. G. pravidelně navštěvuje a navzájem si vypomáhají. Pan J. L. má kolem sebe své sourozence, kteří mu pomáhají a jsou v neustálém kontaktu. Kontakt i nadále udržuje se svou bývalou manželkou.

8.2 Přístup k řešení situace

Další kategorie, která byla pozorována u všech aktérů, byl jejich přístup k řešení situace.

Nejčastěji se vyskytovaly kódy týkající se sociálních dávek, zaměstnání, ochoty ke změně a k vyrovnání se s celou situací.

Plně vyrovnání se svou situací jsou pánové P. G. a K. B. Pan P. G. má navíc celkový nadhled nad svou situací. Na rozdíl do pana K. B. si připouští problém s alkoholem. Má dobrý přehled v sociálních dávkách a v možnostech využívání sociálních služeb. Rámcově se orientuje ve fungování jednotlivých služeb. Má reálné obavy z toho, co by se dělo při návratu do společnosti. Pan T. B. a J. L. se ještě nevyřádali se svou situací, oba hledají viníky, kteří jsou za jejich nynější situaci zodpovědní. Pan T. B. svaluje veškerou vinu na bývalého zaměstnavatele a na odcizení dokladů po příchodu na ulici. Pan J. L. viní ze všeho svou bývalou manželku. Kvůli její nevěře přišel o byt a zhroutil se mu celý svět. Nejvíce mu ale vadí, že se jeho bývalá manželka nedokázala postarat o jejich syna, který je teď v dětském domově.

Možnosti sociálních dávek využívají tři z pěti aktérů. Pan K. B. sociální dávky odmítá, jelikož nechce mít pocit, že je na někom závislý. Peníze si vydělává sběrem papíru. Pan T. B. dávky vyřízené nemá, peníze si buď vysomruje na nádraží, nebo si půjčuje od ostatních bezdomovců, které potká v nízkoprahovém centru. Veškeré své problémy svádí na odcizení dokladů. Na druhou stranu ani po vyřízení dokladů nezačal svou situaci řešit.

Ve všech rozhovorech byla zmiňována snaha o to najít si zaměstnání. V současné době si vydělává pouze pan P. G., který pracuje pro město. Pánové K. B. a J. L. se velmi snaží o získání zaměstnání. Rozdíl je v tom, že pan J. L. dochází na úřad práce a shání zaměstnání přes něj a pan K. B. není hlášen na úřadu práce. Práci si shání sám obcházením jednotlivých staveb s žádostí o zaměstnání. Oba dva měli již práci několikrát slíbenou, ale vždy z toho nakonec sešlo. Pan J. N. sháněl práci ve svém rodném městě, kde oslovoval různé firmy a

obchody. Žádné zaměstnání nenašel a v současné době ani žádné aktivně nevyhledává. Pan T. B. o zaměstnání velice často mluvil, ale doposud pro jeho získání nezačal provádět žádné potřebné kroky.

9 DISKUZE

V této kapitole jsou vyhodnoceny výzkumné otázky, které jsou následně porovnány s ostatními autory. Odpovědi na průzkumné otázky jsou platné pouze pro aktéry průzkumu a nelze je zobecňovat.

Průzkumná otázka č. 1: Existují společné znaky v osobní historii aktérů, které je přivedly k jejich současnému životnímu stylu?

Ze současných poznatků je zřejmé, že bezdomovectví nemá téměř nikdy pouze jednu příčinu (MPSV, 2013, s. 5). Faktory bezdomovectví mohou mít povahu individuální nebo strukturální. Nejčastější rizikové faktory, které mohou vést ke vzniku bezdomovectví, jsou: rodinné spory a rozvraty, delikventní chování, zkušenost s vězením, dluhy, nezaplacené nájemné, užívání drog a alkoholu a zdravotní problémy (Fitzpatrick, 2004 s. 46).

V průzkumném šetření se objevily jak faktory objektivní, tak subjektivní. V průzkumu se objevovaly faktory jako je dlouhodobá nezaměstnanost, nedostatečné vzdělání, propuštění z vězení, propuštění z dětského domova, zadluženost, rozvody, dysfunkčnost rodiny, nemoc a alkoholismus. Některé z těchto faktorů se vyskytly pouze u jednoho z aktérů, což ukazuje na fakt, že vznik bezdomovectví je velmi individuální. V průzkumu se objevily i společné znaky, které přivedly jednotlivé aktéry k jejich současnému životnímu stylu.

Prvním společným znakem je dysfunkčnost rodiny. Dysfunkčnost a nevhodné působení rodiny mohou významně ovlivnit sociální selhávání v průběhu života (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 54). Problémové rodinné zázemí se objevilo u tří aktérů. Hlavním problémem v rodinách pana P. G. a K. B. byla nadměrná konzumace alkoholu ze strany otce a tím způsobené nedostatečné zázemí a výchovné problémy. Dysfunkčnost rodiny u pana T. B. vedla k jeho umístění do dětského domova.

Častým společným znakem osob bez přístřeší je neschopnost či neochota pracovat. V zaměstnání málokdy vydrží a své jednání se snaží nejrůznějšími způsoby zdůvodnit. Důvodem odchodu ze zaměstnání je často náročnost práce nebo stresující prostředí (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 63). Z průzkumu vyplývá, že ztráta zaměstnání byla začátkem krizové životní situace u všech aktérů průzkumu. Aktéři nebyli schopni nebo ochotni systematicky pracovat a zaměstnání v průběhu života často měnili. Neschopnost pracovat byla hlavní příčinou propadu na ulici u klienta J. N.. Ztráta zaměstnání a následně i bydlení ve spojení se zadlužením byla příčinou bezdomovectví u pánů P. G. a T. B.

Při snaze získat nové zaměstnání naráželi aktéři na nejrůznější překážky. Překážkou pro opětovné získání zaměstnání byl pro pány P. G a J. L. zápis v trestním rejstříku. Hlavní překážkou u pana K. B. byl jeho špatný zdravotní stav. U pánů J. N. a J. L. bylo častým důvodem nedostatečné vzdělání a nulová kvalifikace.

Často je ztráta pracovního výkonu a pracovních dovedností spojována s alkoholismem (Fischer, 2014, s. 108). Vysoká míra konzumace alkoholu, vedla u pánů P. G. a K. B. ke ztrátě pracovních dovedností a následně pak ke ztrátě zaměstnání a začátku života na ulici.

Další společný znak, který se vyskytl u pánů K. B. a J. L., byl rozvod. Tento faktor společně s dlouhodobou nezaměstnaností byl u obou hlavní příčinou vzniku bezdomovectví. Při rozpadu rodiny dochází ke ztrátě pocitu jistoty a dochází k existenčnímu ohrožení. Jsou to převážně muži, kdo opouští společně vybudovaný domov. V případě, že se jejich kontakty mimo rodinu rozpadly, odcházejí přímo na ulici nebo na ubytovny (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 35). Po odchodu z domova se jak pan K. B., tak pan J. L. ocitli hned na ulici, jelikož neměli dostatek financí na dlouhodobější placení ubytovny. A v té chvíli neměli nikoho, kdo by jim pomohl.

Průzkumná otázka č. 2: Jakou perspektivu návratu do „normálního života“ mají aktéři výzkumu?

Proces reintegrace je velice náročný a na jeho cestě je mnoho překážek (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 205). V každém takovém procesu je potřeba velké motivace klienta a podání pomocné ruky ať ze strany rodiny, organizací či sociálních služeb (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 21). Na začátku procesu je důležité smířit se se svou minulostí, nalézt zaměstnání a zajistit si bydlení.

V průzkumu se u všech aktérů jako hlavní překážka jevila nezaměstnanost. Téměř všichni aktéři průzkumu měli v průběhu života problém s plnění pracovních povinností a udržení si dlouhodobého zaměstnání. Nyní jsou těžko zaměstnatelní, kvůli záznamům v trestním rejstříku, nedostatečné kvalifikaci, nízkému vzdělání a v současné době i kvůli statusu bezdomovce.

Bezdomovci většinou tvrdí, že pracovat chtějí, zároveň ale vyhledávají důvody, proč do práce nenastoupit nebo proč z ní odejít. Pokud práci získají, mají problém si jí dlouhodobě udržet, jelikož jejich životní styl postrádá tradiční režim a pracovní návyky (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 22-24). V současné době si přivydělává pouze pan P. G., který občas

pracuje pro technické služby. Pan J. L. a K. B. se pokoušeli si zaměstnání několikrát najít. Několikrát měli práci slíbenou či domluvenou, ale ještě ani do jednoho zaměstnání nenastoupili. Adaptace na nezaměstnanost je stejná jako adaptace na kterýkoliv dlouhodobý stres. Výhled do budoucna se mění a dochází k přechodu od aktivního hledání nových příležitostí k rezignaci (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 23). Takovýto proces proběhl i u pana J. N., který hledal zaměstnání pouze ze začátku, po několika pokusech to vzdal. Nyní je spokojený s tím, co má a svůj životní styl už ani měnit nechce. Líbí se mu jeho svoboda.

Mezi bezdomovci se nejčastěji nachází „kvartální pijáci“, u kterých dochází ke střídání období abstinence a období pití (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 30-32). V průzkumu se objevili dva aktéři, kteří měli problém s alkoholem, pouze u pana P. G se jednalo o střídání abstinence a období pití. Pan P. G. si byl vždy schopný sehnat ubytování i zaměstnání, nebo alespoň nějaký přivýdělek. V období pití často o ubytování přicházel, jelikož měl problémy s dodržováním řádu. U pana P. G jsou další překážkou k návratu do „normálního života“ jeho dluhy z minulosti. Je si vědom následků při návratu z ulice. Pan P. G. má vyřízené sociální dávky, využívá sociální služby, občas si přivydělává a je i schopen si na nějaký čas sehnat ubytování. Někdy přespává i u svého otce. Pan P. G. je na ulici spokojený a nic mu nechybí své dluhy z minulosti řešit nechce.

V procesu reintegrace je důležitá pomoc rodiny či blízkých přátel (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 288). Jediný z aktérů, který má podporu rodiny, je pan J. L. Má vyřízené sociální dávky, je v evidenci na úřadu práce a shání si zaměstnání. Pan J. L. má i velkou motivaci změnit svůj dosavadní způsob života. Motivací je pro pana J. L. jeho syn, o kterého by se chtěl starat a podílet se na jeho výchově. Jeho budoucnost záleží na rozhodnutí soudu a na uloženém trestu.

Plány do budoucna existují u bezdomovců většinou v rovině snů, touží po rodině, bohatství a vyřešení situace. Často se nechávají unášet lítostí, že jejich sny nikdy naplněny nebudou. Pro dosažení cíle je důležité, aby zvládli překonat naučenou bezmocnost. Naučená bezmocnost způsobuje, že sice mají plány, ale vidí je jako nereálné (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 288). Jasně plány do budoucna má pan T. B., pro zlepšení situace ale zatím nic neudělal. Neustále svaluje vinu svého současného stavu na ostatní.

Pan T. B. nemá žádný příjem, dávky si vyřizovat nechce, protože ho to obtěžuje. V současné době navštěvuje pouze nízkoprahové centrum a čeká na zlepšení situace. Naopak pan K. B. žádné plány do budoucna nemá, je smířen se životem na ulici a odmítá pomoc od ostatních. Využívá pouze nízkoprahové centrum a vydělává si sběrem papíru.

10 ZÁVĚR

Bakalářská práce je zpracována na téma „Životní příběhy osob žijících na ulici.“

Cílem teoretické části bylo popsat poznatky, které se vztahují k fenoménu bezdomovectví. Na základě tohoto cíle se v bakalářské práci objevuje pět kapitol. Na začátku je kapitola věnovaná historii bezdomovectví. Druhá kapitola se zabývá definicí fenoménu bezdomovectví, formami, příčinami a specifickými znaky bezdomovectví. Samostatná kapitola je věnována zdravotní péči. Další kapitola popisuje různé formy pomoci, které mohou lidé bez domova využívat. Poslední kapitola se věnuje reintegraci osob bez domova do společnosti.

Cílem průzkumné části bylo charakterizovat životní styl vybraných osob bez přístřeší. Na základě toho cíle byly vytvořeny výzkumné otázky, na které byly pomocí kvalitativního výzkumu nalezeny odpovědi. Cíl bakalářské práce byl naplněn.

Cíle bylo dosaženo na základě odpovědí, které byly získány z polostrukturovaných rozhovorů. Získané odpovědi z rozhovoru byly analyzovány pomocí otevřeného kódování. Na základě kódování byly vytvořeny kódy a kategorie. Na závěr byly pomocí interpretace popsány životní příběhy jednotlivých aktérů průzkumu. V závěrečném shrnutí jsou popisovány kategorie, které se vyskytly u všech aktérů průzkumu. V diskuzi se nacházejí odpovědi na výzkumné otázky, které jsou srovnávány s literárními zdroji.

Z výsledků průzkumného šetření této práce je patrné, že i přes rozdílný životní styl jednotlivých aktérů se objevily společné znaky, které je vedly k jejich současnému způsobu života. Každý z aktérů pochází z jiných rodinných poměrů, prožili si nejrůznější životní situace, které více či méně ovlivnily jejich způsob života. Mezi klíčové znaky, které se opakovaně vyskytly, patřilo špatné rodinné zázemí, rozvody, trestná činnost a dlouhodobá nezaměstnanost.

Velké rozdíly se vyskytly i v otázce přístupu k řešení současné situace. Téměř všichni aktéři se již několikrát pokoušeli o návrat do společnosti, bohužel se neseťkali s dostatečnou pomocí. Neměli dostatek informací, které by jim pomohly lépe svou situaci zvládnout. Se zvyšující se dobou pobytu na ulici přecházela aktivní snaha o návrat k rezignaci. Po neúspěšných pokusech mnozí svou snahu vzdali. Některým jejich současný způsob života již v podstatě vyhovuje a nehodlají svou situaci měnit. Pro některé je překážkou strach z následků, které by je čekaly při návratu z ulice.

Fenoménu bezdomovectví je dle mého názoru potřeba věnovat dostatečnou pozornost. Do tíživé životní situace se v průběhu života může dostat kdokoliv. Bez dostatečné podpory a zázemí je obtížné některým těmto životním situacím čelit. Právě v takových situacích člověk vyhledává pomoc od druhých, potřebuje cítit, že na vzniklé problémy není sám. Stejně tak i osoby, které se již ocitly na ulici, potřebují pomoc při jejich návratu do společnosti. Celý proces je velice náročný a je potřeba využít všechny dostupné zdroje, ať už je jedná o sociální dávky, sociální služby, možnosti zaměstnání či bydlení a v neposlední řadě zapojení a pomoc od rodiny.

Při tvorbě bakalářské práce pro mě byl přínosem osobní kontakt s lidmi bez přístřeší. Velice jsem ocenila otevřenost a ochotu aktérů vyprávět své životní příběhy. Životní příběhy zahrnují spoustu událostí, které by se daly dále zpracovat samostatně a tím pádem i podrobněji.

11 ZDROJE

BALÁŠ, Ondřej. et al. *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovectví: Sčítání bezdomovců v Brně 2010*. Brno: Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace, 2010, ISBN 978-80-254-9015-0.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

FITZPATRICK, Suzanne, Peter KEMP a Susanne KLINKER. *Bezdomovství – přehled výsledků z Velké Británie*. Institut zdravotní politiky a ekonomiky. Kostelec nad Černými lesy, 2004. ISBN 80-86625-15.

HAASOVÁ, Jana. Typologie lidí na ulici. In: *"Jak se žije na ulici - zjevné bezdomovectví": sborník z konference: Olomouc, 30. listopadu 2010*. Olomouc: Charita, 2011, 47 s. ISBN 978-80-254-8895-9.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HRADECKÝ, Ija a kol. *Definice a typologie bezdomovství*. 1. vyd. Praha: Naděje, 2007, ISBN 978-80-86451-13-8.

KAHOUN, Vilém. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Triton, 2013. ISBN 978-80-7387-733-0.

Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020. Praha: MPSV, 2013. ISBN 978-80-7421-072-3.

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. V Praze: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta a Marina LUPTÁKOVÁ, KOPOLDOVÁ, Bedřiška, ed. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie: závěrečná zpráva*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-069-4.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-868-5.

VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.

Elektronické zdroje:

ARMÁDA SPÁSY. *Armáda spásy* [online]. © 2016 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <http://armadaspasy.cz/>

HRADECKÝ, Ilja. *Profily bezdomovství v České republice: Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé. Tematická zpráva 2005 zpracovaná pro Evropskou observatoř bezdomovství*. [on-line]. 1. vyd. Praha: Naděje, 2005. [cit. 2018-01-05]. Dostupné z: <https://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/pslvakj05cz.pdf>

CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. *Charita Česká republika* [online]. © 2018 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <http://www.charita.cz/>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Návrh na řešení vybraných zdravotně-sociálních aspektů problematiky bezdomovectví s vazbou na regionální a místní specifika*. [online]. 2015. [cit. 2018-04-27]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/23621/6_brozura_Socialne_zdravotni_potreby.pdf

NADĚJE. *Naděje* [online]. © 2013-2018 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z: <https://www.nadeje.cz/>

Legislativa:

ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 111 ze dne 14. března 2006 o pomoci v hmotné nouzi. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37. ISSN 1211-1244.

12 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Seznam otázek k rozhovoru

Příloha A: Seznam otázek k rozhovoru

1. Jak dlouho žijete na ulici?
2. Co pro vás bylo nejdůležitější před životem na ulici a co nyní?
3. Popište mi, které události nejvíce ovlivnily váš život.
4. Vyrůstal jste v úplné rodině? Jak byste popsali váš vztah k rodině?
5. Popište mi vaši stávající rodinnou situaci (manželka, děti, rodiče).
6. Kde všude jste pracoval a jaké byly důvody odchodu ze zaměstnání?
7. Jaká je vaše současná finanční situace - kde popřípadě získáváte finance?
8. Změnil se nějak váš vztah k návykovým látkám po příchodu na ulici?
9. Jaký máte vztah ke svému zdraví?
10. Popište mi, jak vypadá váš běžný den.
11. Je někdo, kdo vám v současné době pomáhá?
12. Využíváte nyní některé služby? Jaké?
13. Pokoušel jste se někdy dostat z ulice, a kde jsou podle vás největší překážky?
14. Jak si představujete budoucnost?